

Semantiska särdrag hos det ryska verbet *сидеть* och det svenska *sitta*

Likheter och olikheter

Eva Sör

Institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska

Examensarbete 15 hp

Ryska Kandidatkurs

Höstterminen 2016

Handledare: Nadezjda Zorikhina-Nilsson

The Russian verb and Swedish verb sit – a contrastive study

Stockholms
universitet

Semantiska särdrag hos det ryska verbet *сидеть* och det svenska *sitta*

Likheter och olikheter

Eva Sör

Abstract

Posture verbs are especially polysemous and they are liable to take on semantic extensions. The aim of this paper is to describe and examine the semantic and syntactic similarities and differences between the Russian posture verb *сидеть* and the Swedish verb *sitta*. In both languages, it is a verb of high frequency and, besides its prototypical uses, the verb also has many metaphorical, lexicalised and grammaticalized uses. The general question, also the point of departure of this study, is whether and when the conceptual systems coincide in Russian and Swedish.

The model of analysis is primarily based on cognitive semantics, but it also contains aspects of other theories, as the Moscow semantic school. Cognitive semantics sees language as closely linked to cognition. Meaning is dependent on and motivated by the nature of our bodily experience.

Apart from linguistic data elicited from six Russian 20th century novels with their Swedish translations and from seven Swedish novels of the same period with their Russian translations, many examples presented in this study have been extracted from the Russian National Corpus. The material is divided into two separate parts: Animate and Non-Animate Subjects.

The results of this analysis show that the verb can be used both with animate subjects and non-animate subjects in Russian and in Swedish. In Russian, however, the verb *сидеть* is significantly dispreferred for inanimate trajectors, listed as concrete and abstract objects, to be associated with the posture of sitting. In Russian the usage of the verb has extended to the posture of smaller animals, birds, insects, and of clothes. In its metaphorical extensions, the verb is used either with a concrete trajectory as *spectacles* or with such a non-concrete trajector as *fear*. The concepts of CONTACT and CONTAINMENT are applied and location, however, is a prominent feature. Crucial to the non-postural use of *сидеть* is the relationship between the trajectory and its landmark.

The study shows that this posture verb is much more context dependent in Russian than in Swedish. Thus, it is associated with a number of words relating to prolonged inactivity, stativity, even negativity and extended duration, as well with words suggesting mental activity.

Key words

cognitive linguistics, contrastive linguistics, polysemy, posture verbs

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2. Metod och material	2
1.3. Disposition.....	3
2. Forskningsbakgrund	4
2.1. Tidigare forskning - undersökningar	4
2.1.1. Positionsverb i ryskan	4
2.1.2. Positionsverb i germanska språk	5
2.1.3. Positionsverb i franskan och italienskan	6
2.1.4. Vilken funktion kan positionsverb ha?	7
2.1.5. Varför är positionsverben vanligare i vissa språk?.....	7
2.1.6. Pseudosamordningar och positionsveb	8
2.2. Kognitiv semantik – teoretisk bakgrund	8
2.3. Allmänt om verbet <i>sitta/сидеть</i>	13
2.3.1. Vad finner vi i våra ordböcker	13
2.3.2. Vad säger grammatiken	15
2.3.3. Hur frekvent är verbet?.....	15
2.3.4. Polysemi hos verbet	16
2.3.5. Grammatiska särdrag hos verbet <i>sitta/сидеть</i>	17
3. Analys av materialet	18
3.1. Animata subjekt	18
3.1.1. Animata subjekt i sittande ställning med bestämning	18
3.1.2. Vad utmärker kroppsställningen? <i>Sitta/Сидеть</i> med predikativt attribut.....	19
3.1.3. Personer i sittande ställning med mindre tonvikt på kroppsställning	20
3.1.4. Personer på viss plats, stort sett ganska överksamma	22
3.1.5. Animata subjekt på viss plats, en längre tid, utan beaktande av kroppsställning	23
3.1.6. Animata subjekt på viss plats, en längre tid, berövade frihet.....	24
3.1.7. Att befinna sig i en viss belägenhet	24
3.2. Inanimata subjekt.....	25
3.2.1. Konkreta subjekt	25
3.2.2. Abstrakta subjekt.....	30
4. Diskussion och slutord	32
4.1. Sammanfattning och kommentarer	32
4.2. Den kognitiva semantikens betydelse	35
4.3. Samspelet mellan lexikon och grammatik.....	36

4.4. Tankar kring materialet och slutord	36
5. Litteratur och material.....	38

1. Inledning

Språket är ett uttryck för kulturen och kulturen uttrycks genom språket. De lever i symbios och påverkas av varandra enligt Sapir och Whorf (1956:213-214). Att tala ett visst språk innebär att man delvis påverkas att tänka på ett visst sätt, även om denna teori har ifrågasatts (Saeed 2003:43-44). Genom att kategorisera omvärlden blir den överskådlig och begriplig för oss. Med hjälp av våra semantiska system drar vi gränslinjer på bestämda ställen.

Men de semantiska systemen skiftar mellan olika språk och det finns skillnader i gränsdragningarna inom de semantiska fälten. Orden får inte samma betydelseomfång i alla språk. Ibland är begreppet vidare, ibland snävare i det främmande språket. Att lära sig ett nytt språk innebär att vi måste bekanta oss med ett nytt semantiskt system, sätta oss in i ett nytt sätt att tänka, uppleva och resonera.

I den ryska översättningen av *Ronja Rövardotter* finner vi att Mattisborgen *stod där* på sitt berg (*стоя на горе*) (Lindgren 1993:45), medan den i originaltexten *låg där* (Lindgren 1981:39). I den engelska texten, vilket Viberg påpekar (2013:164), används i stället verbet *sitta* (*had been sitting there*) (Lindgren 2010:26). I såväl ryskan som i de germanska språken, svenska och engelska, finns och används ofta positionsverben, men som detta exempel visar används de på helt olika sätt och i svenskan avsevärt mycket mer frekvent än i engelskan (Lakoff 1987:477–498). I finskan däremot används existens verbet *vara* vid icke-besjälade subjekt, då döda ting inte anses ha förmågan att stå, sitta eller ligga (Wellros 2000:96). I franskan ersätts positionsverben av tvåordiga verbuttryck, bestående av kopulan *être*, följt av ett adverb eller particip som anger kroppsställningen (Jakobsson 1999:72). I italienskan översätts *sitta* med *essere* 'vara' följt av participet *seduto* 'sittande' (Svensson 2005:224). Att på svenska säga att **Mattisborgen är där på sitt berg* är inte grammatiskt rätt, såvida det inte yttras av ett lekande barn som just står i begrepp att lyfta bort borgen.

Positionsverben används sålunda inte bara om kroppsrörelse och kroppsställning i germanska och slaviska språk, utan också i en rad andra konkreta och abstrakta situationer. När positionsverben har en person som subjekt finns det visserligen i många språk en motsvarighet till *sitta*, *stå* och *ligga*, men med föremål som subjekt är det svårare att se språkspecifika semantiska särdrag och kontraster. Verbet *sitta* finner vi då föremålet är fäst vid något. Verbet *stå* används då föremålet har sin största utsträckning i vertikalled, medan *ligga* används då den horisontella utsträckningen dominerar. Ett klart undantag är dock ord för föremål som har en tydlig över- och undersida, t.ex. ordet *tallrik*, som *står* då den är uppåtvänd, men *ligger* då den är vänd upp och ner (Viberg 1985:8).

1.1 Syfte och frågeställningar

Föremålet för denna uppsats är verbet *sitta/cudemь*. Det har varit nödvändigt att avgränsa ämnet och uppsatsen behandlar därför endast verbet *sitta* och *cudemь*. En annan väsentlig avgränsning som gjorts är att inte behandla vare sig översättningstransformationer eller pseudosamordningar i allmänhet¹.

Jag kommer att undersöka likheter och skillnader i ett jämförande perspektiv beträffande betydelse hos det ryska verbet *cudemь* och det svenska verbet *sitta*. Det är alltså en kontrastiv studie. Målet är att klarlägga i vilka situationer och tillsammans med vilka andra ord verbet uppträder och huruvida här finns några skillnader i språken.

De specifika forskningsfrågorna är:

- i) att undersöka om och hur verben *sitta* och *cudemь*, vad gäller semantiska drag, skiljer sig från varandra samt vilka likheter det finns mellan dem i de båda språken och
- ii) att jämföra olika konkreta och abstrakta användningar av svenskans/ryskans ekvivalenter av *sitta/cudemь* i motsvarande kontexter.

1.2. Metod och material

Analysen görs dels ur ett kognitivt perspektiv, dels ur ett funktionellt perspektiv, men till grund för analysen ligger den betydelsebeskrivning av verbet *cudemь* som presenteras i en traditionell ordbok som *Slovar' russkogo jazyka v četyrëch tomach* (MAS)² (IV:1984:90).

Även om analysmodellen här bygger på den kognitiva semantikens teori, innehåller den också inslag från Moskva-skolans teser om att ett språks grammatik och lexikon ska betraktas som en helhet. Den semantiska beskrivningen av ett lexem ska inkludera både det språkliga uppförandet och de egenskaper som motiverar uppförandet (Boguslavskij, I & Iomdin, L. 2009:813-828). Grammatiska beskrivningar ska alltså integreras med den lexikala beskrivningen. Denna semantiska riktning anser att det, för att beskriva ett språks beskaffenhet, är nödvändigt att ta i beaktande det omgivande ordet eller orden. Det är t.ex. inte möjligt att på ryska säga **Пломба сидит в зубе*. För att satsen ska bli korrekt måste adverbet *крепко* fogas till verbet (Zorikhina 1998:225).

Mitt primärmaterial består av ett tio svenska och sju ryska skönlitterära verk från i huvudsak 1900-talet och av översättningar av dessa till ryska respektive svenska. Antalet sidor svensk litteratur uppgår till 1 600 och samma omfång gäller för de ryska verken. Avgörande för mitt val av texter har varit att de funnits i min ägo såväl i original som i översättning, vilket gett mig möjlighet att fritt förfoga över och ha tillgång till dem. Språket hos t.ex. Strindberg kan förefalla dagens läsare ålderdomligt, men

¹ Enligt Kvist Darnell är verbet *sitta* det vanligaste verbet i pseudosamordningar i svenskan, trots att det generellt sett är ovanligare än de andra positionsverben (Kvist Darnell: 2008:265).

² MAS används hädanefter.

² MAS används hädanefter.

eftersom ett av syftena med uppsatsen är att belysa hur verbet brukas i överförd betydelse har hans verk visat sig vara väl lämpade. Texterna som studerats finns angivna i Primära källor där även uppgift om översättare ges.

Skälet till varför endast skönlitteratur har valts är att denna typ av litteratur anses innehålla ett betydligt högre antal positionsverb än annan litteratur (Viberg 2013:140). Emellertid bör man ha i åtanke att språket i översatta romaner ofta skiljer sig från språket i originalromaner, där författaren uttrycker samma sak genom att mera variera sitt språk. Beträffande positionsverben har man gjort den iakttagelsen att positionsverben varit mer frekventa i texter översatta från svenska till engelska eller franska än i originaltexter och mindre frekventa i texter översatta till svenska (Viberg 2013:140).

Texterna har gått igenom sida för sida och samtliga verbformer av *sitta/cuðemʙ* har jämförts med det översatta ordet eller uttrycket. Exempelen finns redovisade i Bilaga. Metoden är alltså komparativ och kan beskrivas som noggrann parallell läsning av ett antal svenska texter och deras ryska översättningar samt ett antal ryska texter och deras översättningar till svenska.

Beträffande, i synnerhet, inanimata subjekt har det emellertid visat sig att detta material inte var representativt eller tillräckligt utan måste kompletteras. Därför bygger denna del av studien i huvudsak på material från *Nacional'nyj korpus ruskogo jazyka* (NKRJA)³.

Då undersökningen inte är korpusbaserad, utan har utförts manuellt, skulle det ha varit en orimlig arbetsbörda att räkna alla former av *sitta/cuðemʙ* i samtliga genomgångna och undersökta svenska och ryska texter. Det skulle dock ha varit intressant att veta huruvida och hur frekvensen av verben *sitta/cuðemʙ* skiljer sig åt i källspråk och målspråk. Emellertid har jag haft tillgång till en e-boksversion av Mårtensons *Neros bågare* som ingår i undersökningen såväl i originalversion som i översättning till ryska. Den kvantitativa aspekten av undersökningen begränsas till uppgift om antalet verbformer av *sitta/cuðemʙ* i nämnda verk. Metodologin för arbetet är sålunda främst kvalitativ.

1.3. Disposition

Uppsatsens första kapitel redogör för uppsatsens syfte, material och metod. I Kapitel 2 följer en genomgång av den litteratur som använts och av forskningsläget. Dessutom förklarar jag där den teoretiska underbyggnaden för uppsatsens undersökning. Vidare ger jag en allmän orientering om verbet i svenskan och i ryskan. I Kapitel 3 presenteras materialet, som delats in i två huvudgrupper - *sitta/cuðemʙ* vid animata subjekt och *sitta/cuðemʙ* vid inanimata subjekt. Gruppen animata subjekt uppdelas i sju avsnitt och denna klassificering bygger på beskrivning av verbets olika betydelser i ryskan som MAS ger. Med exempel illustreras hur verbet används i olika situationer. Klassen inanimata subjekt har ordnats i två grupper: konkreta och abstrakta objekt. Kapitlet innehåller även en

³ NKRJA används hädanefter.

diskussion, där likheter och olikheter mellan språken analyseras och behandlas med förklaringsmodeller hämtade från den kognitiva semantiken. Det avslutande kapitlet, Kapitel 4, innehåller en summering och kommentar till resultatet. Det innehåller också en reflektion över resultatet samt ger allmänna synpunkter på fortsatt arbete.

2. Forskningsbakgrund

2.1. Tidigare forskning - undersökningar

Intresset för positionsverben har de senaste två decennierna varit stort såväl i Sverige som utomlands och forskningen på området är synnerligen livaktig och verben är väl belysta. Därför följer att litteraturen är mycket omfattande och rikhaltig.

2.1.1. Positionsverb i ryskan

Nadezjda Zorikhina Nilsson har ägnat sig åt de ryska positionsverben i sin doktorsavhandling (1998). Intresset för dessa verb väcktes nästan parallellt i Ryssland (Rakhilina 1998) och något senare såväl i Sverige som internationellt. Zorikhina Nilssons avhandling *Glagoly položenija v prostranstve v sovremennom ruskom jazyke* (1998) har jag haft mycket stor nytta av, då hon, inspirerad av Moskva-skolan och Jurij Apresian, på ett klart och överskådligt sätt redogör för positionsverbens semantik och valens i ryskan. Har man kunskap om hur ett uttryck används förstår man vad det betyder. Hennes uppsatser *Semantika glagolov položenija v prostranstve v ruskom i švedskom jazykach* (2001) samt *Vyraženije semantiki psihologičeskogo i fiziologičeskogo sostojanija čeloveka v vyskazyvanijach s glagolami "položenija v prostranstve" v ruskom jazyke* (1994) har även varit värdefulla för mitt arbete.

I tidskriften *Voprosy jazykaznanija* publicerade Ekaterina Rakhilina, (1998) i årets sista nummer en kortare uppsats *Semantika russkich «pozicionnych» predikatov stojat', ležat', sidet' i viset'*, i vilken hon ser ryskans stränga krav på föremålets angjordhet vid landmärket som en förklaring till varför man vid ordbildningen av vissa substantiv använder prepositionen *от*, exempelvis *ключ от замка* (Rakhilina 1998:78). Nyckeln är en del av helheten, dvs. den tillhör låset, men inte tillräckligt mycket för att genitiv eller för att verbet *сидеть* ska kunna användas tillsammans med substantivet *ключ*⁴.

⁴ Följande exempel finns dock på nätet att läsa där substantivet *ключ* förekommer med verbet *сидеть*: ... а по-другому вроде никак... Я когда маховик откручивал, сорвал головку и сломал ключ - крепко сидел зараза, купил другие - открутил. (YRV.ru • История одного ремонта :) by KUBIK 2011-07-25) yrv.ru/forum/index.php?topic=12778.40

Det var omöjligt att göra det på något annat sätt. När jag höll på att skruva upp svänghjulet, lossnade huvudet på skiftnyckeln och den gick av. Fanskapet satt fast ordentligt och jag skaffade nya nycklar och skruvade upp det. Min översättning

Motiveringen till varför fåglar och mindre djur sitter i ryskan finner hon i att de i vanliga fall är mycket rörliga, men då de slagit sig ned, blir de stilla och orörliga (ibid. 75).

Inte utan intresse för denna uppsats har Ekaterina Rakhilinas och Maarten Lemmens kontrastiva studie över verbet *sitta* i ryskan och nederländskan varit. Dess titel är *Leksičeskaja semantika glagolov so značeniem 'sitet' v russkom i niderlandskom* (2003). Vad gäller verbets semantik visar de på vissa likheter mellan språken, men då *sitta* tillämpas ännu vidare i nederländskan, än i svenskan, pekar de också på stora skillnader.

En annan rysk forskare, Alexander Kravchenko, konstaterar i sin artikel *Russian Verbs on Spatial Orientation: stand, sit, lie* (2001), att betydelser hos många ord och uttryck bestäms i den kommunikativa kontexten. Han förklarar att det verb som i ryskan ska användas om tårar är *стоять*, eftersom ymniga tårar rinner utför kinderna, vilket tyder på rörelse och verbet *быть* är därför inte möjligt här⁵. Man ser inte tårarna, då de ännu inte börjat rinna. De befinner sig i ett tillstånd som är motsatsen till rörelse, vilket i ryskan är stående ställning (2001:221-222). Lika viktig som semantiken är enligt honom pragmatiken (2001:224). För att bli rätt förstådda måste vi göra klart för oss vad vi avser och vad tolkaren utläser i uttrycket.

2.1.2. Positionsverb i germanska språk

Mycket utförligt redogör Lemmens för positionsverben i nederländskan i John Newmans *The linguistics of sitting, standing and lying* (2002:115-151). Han beskriver där dessa verbs användning i nederländskan och beträffande verbet *zitten* förstår vi att det faktiskt används mycket oftare i nederländskan än i svenskan. *Öl sitter i tunnan* och *sand sitter i säcken* och även *sockret sitter i kaffet* (2002:123). Han fastslår att *zitten* är ett lokativt verb och förklarar att dess höga frekvens beror på att BEHÅLLARE-metaforen i nederländskan är så vanligt förekommande vid sidan av KOPPLING-metaforen. Verbet *zitten* har i nederländskan genomgått en ännu längre gående betydelseutveckling och även grammatikalisering än det svenska *sitta*.

I sin uppsats *Sit, stand, and lie* klargör Newman (2002:13-36) att verbet *sit* tillsammans med inanimata subjekt i engelskan däremot är ganska sällsynt. Det används, förutom om byggnader, om ting, saker och föremål som ligger eller står, ofta bortglömda och övergivna, för kortare eller längre tid. Verbet framhäver inaktivitet och uttrycker med sina olika adverbiala bestämningar något oföränderligt och statiskt. Detsamma kommer för övrigt Lars Lindvall (2001:276-291) fram till i sin uppsats *It's just sitting there – den bara står/ligger där*.

En för denna uppsats värdefull artikel har Åke Vibergs *Posture verbs – A multilingual contrastive study* varit (2013). Han jämför där positionsverb i svenskan och positionsverb i t.ex. engelskan och

⁵ Trots detta påstående finns det inte mindre än 44 belägg med *быть* i NKРJA och däribland exempel hämtade från Lev Tolstoj. «У нее слезы были в глазах и в голосе.» (*Vojna i mir II*. 1972:674); «...голос его был нетверд и в глазах были слезы.» (*Detstvo* 1965:96)

tyskan samt hur positionsverben uttrycks i franskan. Hans utmärkta översikt innehåller åtskilligt av intresse. Av Vibergs uppsats framgår att bruket av positionsverben i tyskan i stort sett stämmer överens med hur de används i svenskan. Beträffande *sitta* vid inanimata subjekt finns det dock i tyskan flera verb att välja mellan: *stecken, klemmen, haften* och *kleben*. För att välja rätt måste man alltså veta hur föremålet sitter (2013:159-160).

Tyska forskare som Sarah Fagan hävdar (1991:136-145) att verbet *sitzen* mycket sällan förekommer vid inanimata subjekt (142-143), medan Silvia Kutscher och Eva Schultze-Berndt (2007:983-1028) i artikeln *Why a Folder Lies in the Basket although it is not Lying* hävdar, att verbet *sitzen* endast uppträder i några få idiomatiska uttryck (Kutscher, Schultze-Berndt 2007:1025). Inte utan intresse har det varit att läsa Sabine De Knops artikel *Conceptional tools for the description and acquisition of the German posture verb sitzen* (2015). Hon anser, att *sitzen* har behandlats styvmoderligt i forskningen, då mycket mer utrymme ägnats de övriga positionsverben (2015: 128). Hon belyser verbet i ett didaktiskt perspektiv och bygger upp en nätverksmodell för de olika betydelserna hos verbet.

2.1.3. Positionsverb i franskan och italienskan

Däremot kan vi säga att positionsverben saknas i de romanska språken – i franska och italienska, de språk som svenska forskare har undersökt. Jag avser därmed Ulrika Jakobsson från Lunds universitet (1999, 2002) samt Pauli Korttinenens doktorsavhandling *Les verbes de position suédois stå, sitta, ligga et leurs équivalents français* (2005) och Kristina Svenssons doktorsavhandling *Uno studio contrastivo svedese – italiano sui verbi svedesi stå, sitta e ligga* (2005) från Göteborgs universitet. Positionsverb har funnits i fornfranskan, men idag finns endast *gesir* 'ligga' kvar i ett fåtal former och då med specialfunktioner (Jakobsson 1999:72). De svenska statiska positionsverben saknar i stort sett motsvarigheter i italienskan och i stället för att beskriva en kroppsställning, förklarar Svensson i sin avhandling, använder man de reflexiva placerarverben och anger istället den handling som föregår det nuvarande tillståndet. Detta gör att den italienska texten ofta ter sig mer dynamisk och levande än den jämförelsevis statiska och beskrivande svenska texten (2005:93-95).

Korttinenen jämför franska och svenska originaltexter med deras översättningar till svenska respektive franska och noterar att de svenska statiska positionsverben ofta ersätts av dynamiska verb, då detta är möjligt. Oftast saknas det motsvarighet i franskan till de svenska positionsverben, vilket också är en viktig orsak till varför det förekommer så få positionsverb i svenska texter översatta från franska (2005:177-180). I uppsatsen *Svenska och franska språkets referens till stående person* (1999) undersöker Jakobsson vilka typer av verb och verbuttryck som används för att i de båda språken beskriva stående ställning.

2.1.4. Vilken funktion kan positionsverb ha?

Newmans volym (2002) innehåller femton uppsatser om positionsverb och behandlar både synkroniskt och diakroniskt inte bara positionsverb i de indoeuropeiska språken, utan också i olika språk (bl.a. japanska, koreanska, tibetanska, austronesiska) i andra världsdelar. Om vissa språk som tiryó, som talas i Brasilien och Surinam, saknar positionsverb, så finns det i andra språk särskilda verb för fler kroppspositioner än de fyra vi är vana vid (Newman 2002:3 f). I manam, ett austronesiskt språk, finns ett speciellt verb för 'att sitta med benen i kors', och i några indianspråk finns fem olika verb som betyder *sitta*. Enligt Ameka och Levinson i artikeln *The typology and semantics of locative predicates: posturals, positionals, and other beasts* (2007:849) har mayaspråket tzeltal så många som drygt 200 positionsverb. En del språk, som t.ex. koreanskan, saknar helt positionsverb vid inanimata subjekt (Newman 2002:359-385). I det afrikanska språket mbay är kopulan ersatt av positionsverb och *sitta* kan betyda inte bara 'vara', utan även 'leva', 'stanna', 'stanna kvar' förklarar John Keegan (ibid. 232-358). Liknande iakttagelser redovisar Sally Rice vad gäller språket hos chipewyan-indianerna i västra Kanada (ibid. 61-78).

I mbay samt även i kxoe enligt Kilian-Hatz (ibid. 315-331) och i japanskan (ibid. 43-59) har positionsverben antagit, framför allt, en grammatisk funktion. De är tempus-, aspekt- och modalitetsmarkörer.

2.1.5. Varför är positionsverben vanligare i vissa språk?

Intressant har det varit att ta del av den kvantitativa och kvalitativa studien *Static spatial descriptions in five Germanic languages* sammanställd av R. Berthele, M. Whelpton, Å. Næss och P. Duijff (2015). De språk som analyseras är tyska, frisiska, schweizer-tyska, isländska och norska. I undersökningen ingick sammanlagt 124 informanter. Det mest överraskande är det i frisiskan överhuvudtaget helt dominerande bruket av positionsverb och framför allt den starka övervikten för verbet *sitte* (2015:91). I schweizer-tyskan däremot sitter inte ens katten, utan den *hokket*, ett ord som vi kan känna igen i *huka sig* (ibid. 92). Vad denna jämförande studie visar är att det finns stora inbördes skillnader mellan de undersökta språken, trots att de alla tillhör samma språkgrupp – den germanska – och med stöd av Talmys teori som återopas i artikeln (ibid. 83) därför räknas till gruppen: *satellite-framed languages*. I *satellite-framed languages* uttrycks rumsrelationer med hjälp av en rad partiklar och prefix, medan i *verb-framed languages* betydelsen däremot ligger i själva verbet, som t.ex. i franskan: *entrer, sortir*. Beträffande både isländskan och norskan slogs man av mångfalden av partiklar (ibid. 99). Dessutom hade man förväntat sig en större andel bestämningar till verbet (*co-event*), även vad gällde schweizer-tyskan, vilket enligt Talmy och Slobin (ibid. 83-84) karakteriserar *satellite-framed languages*, åtminstone då det rör rörelseverb. Med *co-event* avses adverb som anger sätt eller orsak för att framhäva landmärket (t.ex. *The pencil stuck on the table*). Dessa två typologiska klasser, som Talmy presenterat och ursprungligen gällde rörelseverb, är inga klart avgränsbara grupper (Talmy 2000). Det

är fråga om gradskillnad. Många språk faller givetvis utanför denna åtskillnad, men för ett fåtal språk passar dock Talmys indelning. Romanska språk är typiska *verb-framed språk*.

2.1.6. Pseudosamordningar och positionsverb

Vad beträffar enbart pseudosamordningar med positionsverb har redan två avhandlingar publicerats i Sverige under det här århundradet. År 2008 kom Ulrika Darnell Kvists avhandling *Pseudosamordningar i svenska – särskilt sådana med verben sitta, ligga och stå*, där hon i sitt material fann att verbet *sitta* var vanligast bland positionsverben i pseudosamordningar. Däremot uppträdde det i jämförelse med *stå* och *ligga* mest sällan vid inanimata subjekt. Även om verbets lexikala positionsbetydelse försvagats, menar hon, att dess betydelse av kroppsställning finns kvar. I de konstruktioner där *sitta* förekommer kombineras det med ett verb som anger en sysselsättning som oftast utförs i sittande ställning. Avhandlingen *Progressive Constructions in Swedish* skriven av Krister Blensenius kom 2015 och han utreder bl.a. på vilket sätt pseudosamordningar med positionsverben kan sägas vara progressiva eller markera progressiv aspekt. Han konstaterar att de inte är mer än pseudoprogessiva (Blensenius 2015:213).

Ämnet positionsverb har sedan mitten av 1990-talet utvecklats till ett omfattande forskningsfält såväl i Sverige som internationellt, vilket torde framgå av denna översikt. Många avhandlingar, böcker, rapporter och artiklar har publicerats och man har på allvar börjat uppmärksamma de skillnader som finns i språken.

2.2. Kognitiv semantik – teoretisk bakgrund

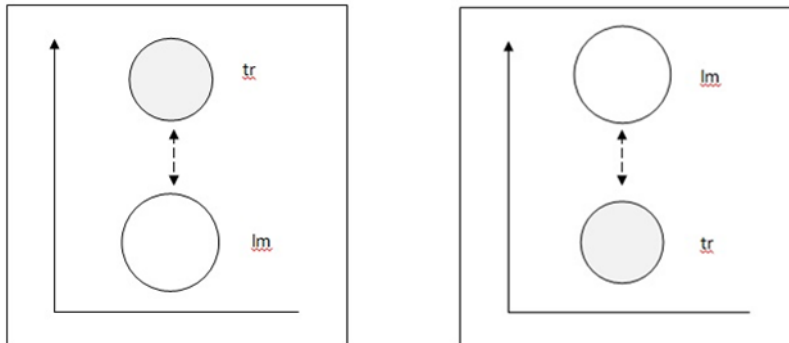
Då jag utgår från den kognitiva semantiken har de huvudsakliga källorna för mitt arbete varit George Lakoffs *Women, Fire and Dangerous Things* (1987) och Mark Johnsons *The Body in the Mind* (1987) och deras gemensamma verk *Metaphors we live by* (1980). De introducerar och utvecklar teorin om **föreställningsscheman** och **konceptuella metaforer**.

Den kognitiva semantiken har också sina rötter i Ronald Langackers teori om **landmärke** och **trajektor**, som han lägger fram i *Theory, Method, and Description in Cognitive Grammar*, som går att finna i *Cognitive Linguistics Today* (2002:13-40), och med stöd av vilken dansken Per Durst-Andersen (2011:31-60) förklarar inte bara syntaxen i ryskan, utan även orsaken till positionsverbens starkare ställning i danskan och ryskan jämfört med i engelskan. Trajektorn, som också kallas figur av vissa forskare, som t.ex. Talmy och Lemmens, står i det typiska fallet för rörelse och blir subjektet, medan landmärket eller bakgrunden är det som subjektet relaterar eller förhåller sig till. Språkligt relateras trajektorn (*figure*) till landmärket (*ground*) och inte tvärtom, vilket Langacker visar med nedanstående bilder. Landmärket, lm, utgör bordet och trajektorn, tr, utgör lampan. Till vänster i Figur 1 ser vi att trajektorn befinner sig ovanför landmärket, under det att trajektorn i bilden till höger i stället är under

landmärket. Då trajektorn är den entitet som ska lokaliseras och fokuseras och landmärket är referenspunkten, kan den högra bilden inte gälla.

The lamp is above the table

**The lamp is below the table.*

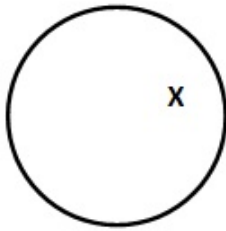
Figur 1: Efter Langacker: Theory, Method, and Description in Cognitive Grammar ur Cognitive Linguistics Today (2000:19)

Langackers scheman skiljer sig en hel del från Lakoffs och Johnsons. Ofta använder han sig av illustrationer och tecknar scheman både för enskilda lexem och meningar eller hela grammatiska kategorier. Figur 1 föreställer både ett bord och en lampa.

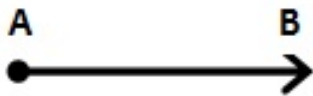
Föreställningsschemana, som är ganska få hos Lakoff och Johnson, och inte uppgår till fler än mellan 20 och 30 (Johnson 1987:126 ff.), är dock flexibla och dynamiska representationer av rumsliga relationer, rörelser och kraftutövning som tryck och motstånd. Allt tänkande – kategorisering, begreppsskapande, förnuft, omdömen – formas utifrån kroppslig erfarenhet. Kroppen styr tanken. Kroppens schema skapar stabila scheman, som ger innebörd och enhet åt det vi möter. Mönstren uppstår ur ett samspel mellan hjärnan, kroppen och omgivningen och föreställningsschemana är modeller för hur vi ordnar våra sinnesintryck. Samma mönster som strukturerar vår fysiska verklighet överför vi sedan till mer abstrakta förhållanden. De vanligaste schemana är t.ex. VÄG, VERTIKALITET (UPP-NER), BEHÅLLARE (IN-UT), BALANS, SKALA, BLOCKERING, NÄRHET-AVSTÅND, CENTRUM-PERIFERI, HELHET-DEL.

Av särskilt intresse för referens till sittande ställning är enligt Jakobsson (1996) schemana VÄG, POSITION, KOPPLING och TRYCK. Försöken att grafiskt beskriva schemana nedan bygger på Jakobsson (1996) som i sin tur hämtat dem från Johnson (1987). Det är viktigt att påpeka att dessa är de föreställningsschemana som Jakobsson arbetat med. Forskare som Lemmens (2002, 2003) och De Knop (2015) föreslår i stället schemat för BEHÅLLARE och KONTAKT-schemat för att beskriva betydelsen av verbet *sitta*. Flera av schemana överlappar varandra och gränserna inom den kognitiva semantiken är diffusa, vilket är accepterat. Vissa scheman är överordnade andra och en del scheman kan förutsätta varandra. BEHÅLLAR-schemat beskriver Johnson (1987) som “in-ut orienterat” och att det ständigt aktualiseras, ofta även omedvetet, i våra vardagliga aktiviteter. Han ger som ett enkelt exempel på detta hur vi tar ut tandkrämen från skåpet, trycker ut tandkrämen ur tandkrämstuben och

sätter in tandborsten i munnen. Tuben som munnen kan ses som en behållare för själva tandkrämen på samma sätt som skåpet för tandkrämstuben (1987:34).

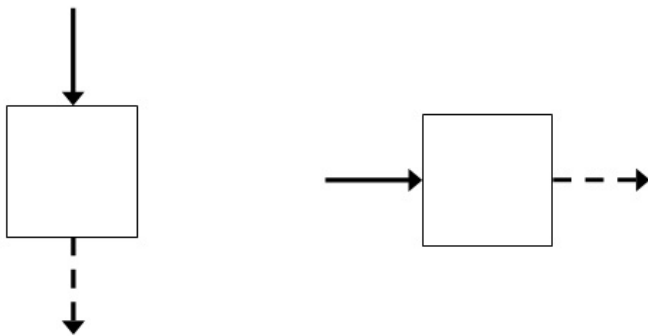

Figur 2: Schema för BEHÅLLARE efter Johnson (1987:23)

Figur 3: Schema för VÄG efter Johnson (1987:114)

Schema för VÄG är ett enkelt föreställningsschema. Det består av en utgångspunkt A, en slutpunkt B och en linje som förbinder dessa punkter. Karakteristiskt för verbet *sitta* är att det alltid innefattar betydelsen “angjord” eller i vissa fall betydelsen “angör”, som opererar på schemat KOPPLING. Betydelsen “angör” framträder i en sats som “*mina skott satt där de skulle*” (Wahlöö P: *Uppdraget SAOB*)⁶ tillsammans med betydelsen “når fram till en bestämd punkt”, som opererar på schemat VÄG med slutpunktsfokus. Jakobsson anser att dessa två faser, “når fram” och “angör”, flyter samman mer eller mindre i skeendet (1996:25).

Tryck på vertikal ledd

Tryck på horisontell ledd

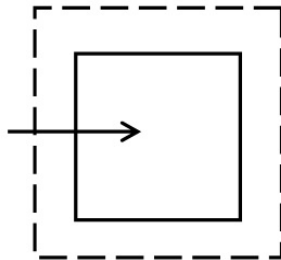
Figur 4 a och b: Schema för TRYCK efter Jakobsson (1996:53 ff.)

Figur 4 a visar Tryck på vertikal ledd, medan Figur 4 b visar Tryck på horisontell ledd. Det är också ett enkelt föreställningsschema. Schemat hänför en referent till ett underlag av något slag, dvs. placering på en specifik punkt i rummet. En person som sitter på en stol utövar en belastning mot underlaget, i detta fall, mot stolen som i Figur 4 a. Schemat kan emellertid också vridas till horisontell

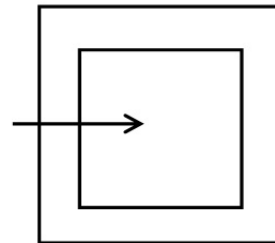
⁶ Exempel hämtat från Svenska Akademiens Ordbok (SAOB)

ledd, som i Figur 4 b, och då ligger schemat till grund för användningen av *sitta* i satsen *Tavlan hänger på väggen* (Jakobsson 1996:22).

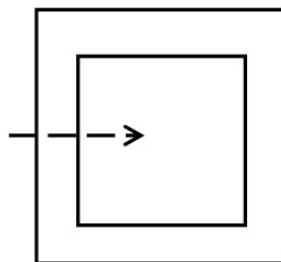
I Figur 5 illustreras landmärket som en streckad större kvadrat, därför att “angjordheten” hos verbet *sitta* ska framhävas som i satsen *Nu sitter locket!* I Figur 6 däremot är den större kvadraten ritad med en heldragen linje och visar på underlaget som i exemplet *Nu sitter locket på burken*.

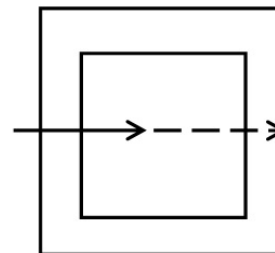
Figur 5: Schema för KOPPLING efter Jakobsson (1996:21) utan lokativ

Figur 6: Schema för KOPPLING efter Jakobsson (1996:21 och 37) med lokativ.

Figur 7: Schema för VÄG (slutpunktsfokus) och KOPPLING efter Jakobsson (1996:39)

Figur 8: Schema för TRYCK och KOPPLING till ett bestämt underlag efter Jakobsson (1996:40)

I Figur 7 är det transformerade schemat för VÄG ritat som en streckad linje som avslutas med en pil, som betecknar angörandet, dvs. kopplingen. Det är alltså en kombination av schemat för VÄG och schemat för KOPPLING. Denna koppling är dock momentan som i satsen *Bollen satt precis under ribban*. Bollen har sparkats eller kastats och det är inte “angjordheten” utan “angörandet” som lyfts fram. I Figur 8 symboliserar den streckade pilen den tryckande kraften, medan den heldragna betecknar “angjordheten”. Har man befunnit sig i en situation som i exemplet *Handen satt i kläm i dörren* har man utsatts för tryck från två håll.

I boken *Metaphors We Live By* (1980) utvecklar Lakoff och Johnson teorin om **metaforer** och menar att hela vårt konceptuella system bygger på ett metaforiskt koncept. Detta koncept formar både vårt språkbruk och vårt sätt att tänka och agera (Lakoff & Johnson 1980:3).

Ett annat centralt begrepp inom den kognitiva semantiken är **metonymi**, som betyder ord- eller namnbyte och innebär att man använder ett annat ord eller uttryck i stället för den egentliga

beteckningen. Till skillnad från metaforens likhetsrelation till det ersatta ordet bygger metonymin på en närhetsrelation i tiden och rummet. Närheten kan vara av såväl konkret som abstrakt art. Vid metonymi refererar vi till någon eller något som hör till det vi vill hänvisa till. Vi kan säga *Bussarna strejkar* (*The buses are on strike*) (Lakoff & Johnson 1980:38), fastän det inte är bussarna, utan bussförarna, som lagt ned arbetet. Vid metonymi, som är ett mycket vanligt förekommande fenomen, finns det alltså ett samband. Däremot saknas likheten. Exempel på vanligt förekommande metonymier är BEHÅLLAREN FÖR INNEHÅLLET (*ta ett glas*), INNEHÅLLET FÖR BEHÅLLAREN (*ligga i badkaret*) eller DELEN FÖR HELHETEN (*chefens högra hand*).

Metafori och metonymi är mekanismer som ger upphov till betydelseutvidgning hos ord och uttryck, vilket i sin tur leder till **polysemi**. Polysemi är inte ett begrepp som är begränsat till den kognitiva semantiken. Polysemi innebär att ett ord har flera, men besläktade, betydelser. Det svenska ordet *krona* kan avse 1) slanten krona, 2) kungens krona eller 3) trädets krona. De har dock alla samma genus och pluralform, till skillnad från exempelvis det svenska ordet *bok* som antingen kan ha pluralformen *böcker* eller *bokar*. Det betyder att vi här i stället har att göra med **homonymi**. Ett polysemt ord som t.ex. *krona* utgör en komplex kategori med centrala och perifera medlemmar. Denna komplexa kategori har i regel en **prototyp** som de övriga medlemmarna kan härledas ur enligt Croft & Cruse (2004:109-110). Kategorins medlemmar kan dock inte förutsägas utifrån prototypen. Polysemi beskrivs som en process där man isolerar olika delar av ett ords betydelsepotential i olika kontexter. De är länkade till varandra genom kategorisering och en komplex kategorisering kan beskrivas som ett nätverk, samtidigt som medlemmarna kan ses som noder i nätverket. Medlemmar i en kategori delar en uppsättning olika drag, dvs. de delar inte alla, utan bara vissa egenskaper. Alla begrepp som tillhör en viss nivå i hierarkin präglas av en inbördes likhet, s.k. **familjelikheter** inom den kognitiva lingvistik. Det uppmärksammades redan 1953 av den engelsk-tyske filosofen Ludwig Wittgenstein (ibid. 77-78). Han använde kategorin "spel". En kategori med en prototyp i centrum och ett antal perifera varianter kallas av Lakoff (1987:83-84) för **radial** och han belyser det med exemplet *mother*. En typisk mor är en kvinna som fött sitt barn, som lever med barnafadern och är dess lagliga vårdnadshavare, men begreppet *mor* innefattar idag även adoptivmamma, styvmamma, fostermamma, plastmamma, surrogatmamma osv., vilka befinner sig i periferin av kategorin *mor*.

Befintlighetsverben *stå*, *sitta* och *ligga* är basnivåverb. De refererar till kroppsställning och utifrån den kognitiva semantiken kan vi anta att det sätt som vi i olika språk väljer respektive verb präglas av en ömsesidig familjelikheter och vårt sätt att tolka skeenden. Det råder en viss likhet mellan deras delbetydelser, men då dessa verb är mycket polysema kan vi anta att *sitta/cудеть* kategoriseras annorlunda i ryskan än i svenskan.

Då verbet *sitta/cудеть* till sin natur, i likhet med de andra tre positionsverben *stå/стоять*, *ligga/лежать* och *hänga/висеть* är starkt polysemt i svenskan och även i ryskan, förefaller de analysmetoder som den kognitiva semantiken erbjuder vara mycket lämpliga. Eftersom polysemi snarare är regel än undantag, kan ordens betydelseutvidgning förklaras i termer av metafori och

metonymi. Inom den kognitiva semantiken drar man inga skarpa gränser mellan semantik och pragmatik eller mellan lexikon och encyklopedi. Språklig betydelse är encyklopedisk och inlemmad med övriga kognitiva förmågor (Geeraerts 2006:1-28).

2.3. Allmänt om verbet *sitta/сидеть*

Det är inte bara vetenskaplig litteratur som behandlar den kognitiva semantiken som väglett mig. Jag har även konsulterat bl.a. flera ordböcker, konstruktionsordböcker och diverse grammatikor. Verbet *sitta/сидеть* är ett generellt positionsverb och beskriver inte detaljerat hur sittandet går till. Ska vi referera till mer specifika kroppspositioner måste vi bygga ut med fraser, som t.ex. *sitta på huk/сидеть на корточках*, men verbet används i överförd betydelse och passar in i en mängd kontexter och förekommer därför mycket frekvent i båda språken.

2.3.1. Vad finner vi i våra ordböcker

Går vi till en ordbok för att undersöka olika betydelser av verbet *sitta/сидеть* får vi mycket olika resultat beroende på ordbokens omfång. I Svenska Akademiens Ordbok (SAOB) urskiljer vi för *sitta* tretton olika kategorier och artikeln med betydelsebeskrivning och exempel upptar flera tiotals sidor. Zorikhina (1998) utgår från ett tiotal olika distinkta betydelser hos verbet *сидеть*. Slår vi upp *sitta* i Norstedts ryska ordbok (2010:629) finner vi en rudimentär indelning för *sitta*: 1) om levande varelser, 2) om icke-levande varelse samt 3) med betonad partikel och några exempel. Vad gäller *сидеть* redovisar man endast fem betydelser (2010:628). I Nationalencyklopedins ordbok⁷ (III:1996:118) ges fem grupper med diverse undergrupper. I MAS (IV:1984:90) tilldelas verbet *сидеть* tio olika betydelser. Därtill presenteras en lista med idiomatiska uttryck där verbet ingår.

Fastän det även i NEO (1996) ges definitioner av de olika betydelserna hos verbet, är den information som anges i SAOB vida mer uttömmande. Många exempel i SAOB är dock föråldrade och inaktuella. Med samma exakthet och noggrannhet som hos SAOB:s ordboksredaktörer anger Zorikhina (1998) betydelser och bibetydelser hos verbet samtidigt som hon med exempel visar hur ordet används.

Enligt MAS (1984) kan man sålunda urskilja tio olika betydelser hos verbet *сидеть*, vilket Tablå 1 på följande sida visar. Om vi jämför dessa definitioner med de som ges i NEO finner vi en viss överensstämmelse.

Även om min avsikt inte är att här behandla och analysera det svenska partikel verbet *sitta* måste det påpekas att det är ett typiskt sådant. Det finns här en stor skillnad mellan ryskan och svenskan. Alla svenska ordböcker ger flera exempel på partiklar som kan fogas till verbet. Vi märker att *он сидит* motsvaras i svenskan av *han sitter i fängelse* eller hellre *han sitter inne*. I svenskan måste en

⁷ NEO används *hädanefter*.

Tablå 1. Översikt över betydelser hos verbet *sitta/сидеть*

Verbet *сидеть* enligt MAS (1984:90)

Verbet *sitta* enligt NEO (III:1996:118)

I. att vara placerad med sätet mot underlaget och med kroppen upprätt, a) i sittande ställning med bestämmningar, som anger vad som utmärker kroppsställningen, b) att uppehålla sig på viss plats och med stöd av ett underlag i vilande ställning utan att röra sig eller förflytta sig från sin plats (om <i>fåglar, insekter</i>), c) att befinna sig, att vara placerad på ett underlag (om <i>fläckar, vårtor</i>), II. att vara sysselsatt, arbeta med något, befinna sig i ett sådant tillstånd, vanligtvis tillsammans med prepositionerna <i>за, на</i> eller <i>над</i>, a) att befinna sig i viss yrkesmässig funktion på viss plats under viss tid (<i>сидеть кем</i>), b) att tjänstgöra, inneha en befattning, III. att befinna sig i ett tillstånd som kännetecknas av överksamhet, vila eller förströelse, a) att vara sysslolös, b) att vara på en viss plats i syfte att vila eller roa sig IV. att befinna sig en längre tid i en viss situation på en viss plats, a) stanna hemma, sitta hemma, b) sitta i betydelsen att äga, inneha, V. vanligtvis tillsammans med ord som <i>fängelse, häktad, arresterad</i>, att vara internerad och berövad sin frihet utan möjlighet att kunna göra sig fri, VI. a) att vara tvungen att iaktta en viss livsföring med avseende på mat och därigenom känna sig begränsad (<i>сидеть на чем</i>), b) vara i avsaknad av något (<i>сидеть без чего</i>), VII. att vara placerad på visst ställe för färdigställande, slutbehandling, gräddning, VIII. att vara placerad på ett visst sätt på visst ställe a) kroppsdelar, b) (i överförd betydelse) att vara djupt anbringad eller rotad, IX. (vid <i>fartyg</i>) avseende fartygets djupgående,⁸ X. (om <i>klädesplagg</i>) att vara anbringad på kroppen på ett visst sätt.	1. a) att sitta mot underlaget och med ryggen upprätt, b) att sitta med mindre tonvikt på kroppsställningen, 2. att befinna sig på viss plats i viss yrkesmässig funktion, ibland, men inte permanent, i sittande ställning, 3. att vara placerad på viss plats i viss, dock ej liggande, ställning, om föremål, och mer abstrakt, 4. att ha viss passform, vanligtvis god, om klädesplagg och 5. att placera sig i ställning med sätet mot underlaget och ryggen upprätt.

partikel följa verbet *sitta*. Partiklarna är såväl talrika som av flera olika slag. Enligt Jörgensen och Svensson (1987:40-41) kan också substantiv (*sitta domare, sitta ordförande, sitta modell*)⁹, adjektiv (*sitta sysslolös*)¹⁰, particip (*sitta fången*)¹¹ eller lexikaliserade ordgrupper (*sitta som på nålar, sitta*

⁸ Används om *båtar* och är ett mått på hur djupt den djupaste punkten på fartygsskrovet befinner sig i ett givet ögonblick.

⁹ Se Bilaga: exempel 17, 18, 57, 150

¹⁰ Se Bilaga: exempel 174

¹¹ Se Bilaga: exempel 27

mellan två stolar, sitta i samma båt, sitta med trumf på hand)¹² betraktas som partiklar. Enligt den traditionella uppfattningen utgörs partiklar av prepositioner och av adverb, såväl befintlighetsverb (*sitta uppe*)¹³ som riktningsadverb (*sitta upp*), även om Norén (1996:1) medger att det finns forskare som anser oböjda substantiv vara partiklar. Det som kännetecknar partikelverb är att partikeln begränsar eller helt förändrar betydelsen av verbet. Därtill kommer att vissa partikelverb som t.ex. *sitta inne* har flera betydelser i svenskan.

2.3.2. Vad säger grammatiken

I Svenska Akademiens Grammatik (SAG)¹⁴ (II:1999:514 ff.) förklaras att verb klassificeras efter det betydelsefält, inom vilket verbet organiserar aktanterna i förhållande till varandra. Aktanter är led som betydelsemässigt är nära förbundna till verbet. I SAG används även begreppet valens för att tydliggöra hur verbens syntaktiska egenskaper styr och påverkar andra satsdelar i satsen, men enligt SAG är det alltid semantiken som är utgångspunkten (ibid. 236). Beträffande verben görs en indelning i tre fält och verbet *sitta* tillhör det första betydelsefältet, *Det fysiska fältet*, med bl.a. undergruppen *Befintlighet och rörelse*. Genom att dessutom kartlägga ett verbs kombinatoriska egenskaper får man en mycket bra bild av dess betydelse. Man slår fast i denna grammatik (SAG III:1999:468 ff.) att *sitta* är ett lokativt verb och att ett befintlighetsadverbial i stort sett alltid är syntaktiskt obligatoriskt. Ibland ersätts befintlighetsadverbialen av ett tidsadverbial eller av ett sättsadverbial. Vill vi däremot betona att någon/något sitter och inte står eller ligger kan verbet användas utan adverbial. Vidare konstaterar man att befintlighetsverben nästan bara förekommer med temporära adjektiv, eftersom verben själva uteslutande anger temporära tillstånd (SAG 1999: III:468). *Han sitter och är arg där borta i hörnet* går bra att säga, men inte **Han sitter och är argsint*.

2.3.3. Hur frekvent är verbet?

Bland svenska språkets mest frekventa verb kommer verbet *sitta* på plats nummer 61, medan *stå* återfinns på plats 18 och *ligga* på plats 22 (Allén 1971:146). Det bör påpekas att Alléns frekvensstudie är baserad på tidningstext. Vad gäller det ryska positions verbet *сидеть* ligger det högst bland positionsverben och återfinns på 23:e plats bland de vanligaste verben (Ljaševskaja & Šarov 2009). I sin korpusbaserade undersökning *From conceptualization to linguistic expression* (2006), där engelska, tyska och ryska positionsverb jämförs, finner Doris Schönefeld verbet *сидеть* i ryskan vara mer än dubbelt så frekvent jämfört med *лежать*, som följs tätt av *стоять* (Schönefeld 2006:310). Positionsverben tillsammans med placerarverben *sätta*, *ställa* och *lägga* tillhör vad Åke Viberg kallar svenska språkets lexikala profil (Viberg 1990:391-408). En anledning till varför dessa verb är så frekventa i språket är att de används flitigt även metaforiskt.

¹² Se Bilaga: exempel 54, 60, 98, 116

¹³ Se Bilaga: exempel 8, 85, 117

¹⁴ SAG används hädanefter.

2.3.4. Polysemi hos verbet

Verbet *sitta/cudemь* används prototypiskt, d.v.s. i sin grundbetydelse för att ange en människas och vissa djurs kroppställning. När man ligger eller står kan man sätta sig för att sedan sitta, som Apresian (1995: 161) påpekar. Sitter man kan man lägga sig och sedan ligga och om man sitter kan man resa sig för att stå.

Enligt Ulrika Jakobsson är en sittande gestalt tredelad “med vertikal överkropp, horisontell angoringsyta (bakdel och lår) och en vertikal linje som formas av underben och fötter” (Jakobsson 1996:22). Det är dock mycket typiskt för och vanligt hos språkliga uttryck att de är mångtydiga, mångbetecknande eller polysema. *Sitta* t.ex. förekommer i svenskan även i sammanhang där det inte är kroppställningen som avses (*En kopp kaffe skulle sitta fint; Där satt den*). När vi säger att någon “försitter ett tillfälle”, “besitter en egenskap”, “är bisittare”, “kvarsittare” eller “översittare” är det uppenbart att vi använder ord som är besläktade med verbet *sitta* för att beteckna olika tillstånd och situationer som att missa en chans, ha en egenskap, vara i samma nämnd, gå om klassen eller förtrycka.

Även i ryskan används *сидеть* i överförd betydelse, alltså metaforiskt, och polysemi uppstår, som t.ex. i meningen: *Каждое малейшее ощущение звездом сидит в голове и поднимает уйму вопросов* (Čechov Skuka žizni: 175). I exempel (1) nedan liknas månen vid en fågel som sitter i trädet och i exempel (2) väcker ordet *гнездо* tanken på fåglar som ligger och ruvar på sina ägg och dessa saker som räknas upp ses som ägg eller fågelungar. I ryskan används här verbet *сидеть*, och enligt SAOB var *sitta* brukligt också i svenskan i denna kontext på 1800-talet.

(1)	<i>Темное небо было битком набито звездами, а луна как будто сидела на верхушке тополя.</i> (И'ina 1975:169)	<i>Den mörka himlen var helt täckt av stjärnor och det var som om månen satt uppe i toppen på den svarta poppeln.*¹⁵</i>
(2)	<i>На внутренней стороне дверей второго шкафа [...] в специальных гнездах сидели различные инструменты: кисти, ножи, мастихины, скальпели, пинцеты, молотки и ножницы, щипцы, железные линейки, палитры и еще десятка два предметов необъяснимого назначения.</i> (D. Rubina: Belaja golubka. NKRJA)	<i>I några speciella korgar som hängde på insidan av dörrarna till skåp nummer två [...] låg det olika verktyg: penslar, palettknivar och andra diverse knivar, pincetter, hammare, saxar, tänger, metalltråd och mängder av en massa andra saker vars användningsområde var obestämdbart. *</i>

Abstrakta betydelser uppstår ofta ur mer konkreta betydelser och detta är det typiska förhållandet när ett uttryck används metaforiskt (Sjöström 2001:156). Att ord är polysema är så vanligt, att vi oftast inte tänker på det, eftersom det sällan leder till missförstånd när det rör vårt eget språk. Visserligen finns det inte sällan något samband mellan de skilda variantbetydelserna, men dessa är ändå så specifika och olika att en andraspråksinlärare måste lära sig de olika fallen var för sig.

¹⁵ * som hädanefter kommer att användas betecknar min översättning E.S.

2.3.5. Grammatiska särdrag hos verbet *sitta/sидеть*

Verbet *sitta/* är ett statiskt, intransitivt verb och det kausativa, transitiva placerarverbet *sätta/сажать-посадить* (= orsaka någon/något att sitta) är relaterat till det. *Sitta/сидеть* är ett verb som betecknar resultatet av handlingen *sätta/сажать-посадить*. Den inkoativa formen bildas i svenskan antingen med tillägg av partikeln *ned*, *sitta ned*, med reflexiv form av placerarverbet *sätta*: *sätta sig [ner]* eller med uttrycket *slå sig ned*. I ryskan använder man reflexiv form av placerarverbet, dvs. *сидиться* eller *сесть*.

En egenhet hos verbet *сидеть* är dess imperativformer *сиди/сидите*. Vill vi inbjuda någon att slå sig ner, måste vi i stället för *сидеть* använda verbet *сидиться*. Som framgår av nedanstående exempel betyder imperativformen av *сидеть* en uppmaning att sitta kvar.

(3)	«Сидите!» Плохо дело. Сижу. (Solženitsyn 476)	“Sitt kvar!” Jag är illa ute. Jag sitter kvar. (356)
(4)	Он остуился и сел на сало. – Сиди уж! Сиди! (Sorokin 79-80)	Han vacklade till på fläsksvålen. – Där sitter du vackert. Där kan du sitta! (57-58)
(5)	Arvid reste sig för att gå. – Nej, sitt! – sitt! – sitt! Om någon hund varit närvarande, skulle han genast suttit. (Strindberg Röda rummet 23)	Арвид встал, намереваясь уйти. – Нет сиди! Сиди! Сиди! Если бы здесь оказалась собака, даже она бы, наверное, села. (I:41)

Verbet *sitta/сидеть* kan i sin prototypiska betydelse inte föregås av de fasala verben *börja/начинать* eller *sluta/кончать*, men däremot av *продолжать* (Zorikhina 1998:32). I svenskan har vi möjlighet att lägga till partikeln *kvar* till verbet *sitta* precis på samma sätt som ryskan använder prefigering. Ett annat sätt som vi ser här är i exempel (6) är *förbli sittande*. Däremot går det utmärkt att kombinera *сидеть* med verbet *стать*. I exempel (9) är det inte *sitta* som avses utan snarare *vara*.

(6)	Надев шапку, Перхуша так и остался сидеть. (Sorokin: 222)	Harkel förblev sittande i snön med mössan på. (153)
(7)	Efter det att Wiklund farit iväg hade skotakaren blivit sittande med Petterson och Anita. (Claesson 85)	Виклунд уехал, и сапожник остался один с Петерсоном и Анитой. (101)
(8)	Falander satt kvar och skrev. (Strindberg: Röda rummet 153)	Фаландер по-прежнему сидел и писал. (150)
(9)	... и опять стал он сидеть у нее до двух часов ночи, ... (Bunin 2000:170)	Åter hade han börjat sitta hos henne till fram mot tvåtiden på natten. (24)

hos verbet *sitta/сидеть* hämtade från MAS och NEO presenterats och det har redogjorts för verbets syntaktiska valens. Det har också konstaterats att verbet är mycket frekvent både i ryskan och i svenskan till följd av dess utvidgade lexikala betydelser.

3. Analys av materialet

Att utgå från den indelning av betydelserna hos verbet *сидеть* som ges i MAS har visat sig vara mycket lämpligt vid grupperingen av mitt material, dels därför att den är detaljerad och grundlig jämfört med NEO:s, dels därför att verbets semantiska innehåll avspeglas i den. Materialet har härvid delats upp i två delar beroende på om subjektet hänföres till gruppen animata eller gruppen inanimata. Vidare har det varit avgörande vid grupperingen att se på verbets syntaktiska valens, beakta bestämningarnas bindingsgrad samt samspelet mellan verbet och dess bestämningar. Vi vill veta var och hur någon eller något sitter eller, med andra ord, hur trajektorn förhåller sig till landmärket.

3.1. Animata subjekt

3.1.1. Animata subjekt i sittande ställning med bestämning

3.1.1.1. Personer i sittande ställning

En person som sitter vilar i en ställning som kännetecknas av att sätet och låren, ibland även underbenen och fötterna, har stöd på ett underlag, t.ex. en stol, bänk eller marken, samt av att överkroppen är mer eller mindre vertikal, medan låren är mer eller mindre horisontala. Personen befinner sig i sittande läge och sitter någonstans och/eller på/i något. Här avses den kroppsliga positionen och verbet används prototypiskt. Såvida vi inte avser förmågan att sitta hos, exempelvis, ett barn, kräver satsen en lokativ bestämning, ett tids- eller sättsadverbial.

Valet av preposition vid lokativ bestämning i svenskan står här vid verbet *sitta* mellan *på* och *i* och bestäms av underlagets utseende och beskaffenhet. Enligt SAG (1999:691) väljs *på*, när landmärket uppfattas som en tvådimensionell kropp som belastas av trajektorn. Denna befinner sig på ovansidan av landmärket. Väljer vi däremot prepositionen *i* ser vi landmärket som en tredimensionell kropp som omsluter trajektorn. Deras motsvarigheter i ryskan är *на* respektive *в* (Pul’kina 1968:149). Tolkar vi underlaget eller landmärket som en plan yta blir prepositionen *på/на*, men om landmärket, däremot, uppfattas som en behållare blir prepositionen *i/в*. I SAG (1999:691) ges exemplen *sitta på gräset* och *sitta i gräset*. I första fallet är gräset lågt, medan det i senare fallet är högt och omger den sittande. På samma sätt finns det en viss skillnad mellan uttrycken *sitta på stolen* och *sitta i stolen*. Att det i exempel (12) finns en avvikelse i den svenska texten beror på att författaren inte valt uttrycket ‘sitta på knät’ som också finns redovisat i *Svensk Handordbok* (1970:385).

- (10) *Här sitter han nu på Handlarns trappa och trycker sig intill Tok-Harry, ... (Delblanc: Åminne 93)* *Он сидит сейчас на крыльце лавки, прижавшись к Гарри Дурачку, ... (86)*
- (11) *... увидел ряды кресел и людей в креслах. (Rybakov: Deti Arbata 1:15)* *... där såg han en rad länstolar och män som satt i länstolarna. (30)*

(12)	<i>De märkena har du gjort, när du var fem år och satt i mitt knä på tåget, ...</i> (Strindberg: Till Damaskus:186)	<i>Эти следы оставила ты, когда тебе было пять лет, ты сидела у меня на коленях в поезде, ...</i> (319-320)
(13)	<i>... a on [...] сидел в кресле, в больничной курточке фиолетово-зелено-полосчатой и в лечебных кальсонах, обернут еще пледом.</i> (Solženicyn 340)	<i>...- han satt i en länstol i violett- och grönrandig sjukhusjacka och insvept i en pläd.</i> (255)

3.1.1.2. Fåglar, insekter och vissa andra djur

Verbet *sitta/sидеть* begagnas i båda språken om mindre djur, som egentligen inte alls sitter. Om fåglar, insekter och djur, som inte är alltför stora, används verbet *sitta/sидеть*. Fyrfota däggdjur sitter när de befinner sig i en ställning som påminner om den som en sittande person intagit och när bakbenen har stöd. Djuret får dock inte vara alltför stort. Kor, hästar, elefanter kan inte sitta, varken i svenskan eller i ryskan. Fåglar sitter både i svenskan och i ryskan, dels, eftersom de med hjälp av klorna griper tag i underlaget och sitter stadigt och, dels, eftersom de stödjer fötterna mot marken. Fåglar med längre ben, som tranor, storkar och hägrar, står dock. I exempel (17) nedan om tuppen uppehöll sig denna sittande i den här situationen, men det förekommer också att tuppar står i svenskan¹⁶. I det här fallet har tuppen flugit upp på skalmarna av en kärra och kurar kanske ihop sig av rädsla. Vad beträffar tuppar kan såväl 'sitta' som 'stå' förekomma i ryskan enligt Kravchenko (2001:219). Med stöd av benen håller även insekter sig uppe och anses därför sitta.

(14)	<i>Hon [katten] satt högljutt jamande på dörrmattan i hallen ...</i> (Mårtenson)	<i>Громко мяукая, она сидела на коврике у двери...</i>
(15)	<i>... сидит открыто на ветке с закинутым за спину пушистым хвостом, луциит шишкы...</i> (Rybakov 3:143)	<i>...den [ekorren] satt öppet på en gren med den yviga svansen över ryggen och knaprade på kottar...</i> (622)
(16)	<i>Вороны кружили над ним и сидели на его красной спине.</i> (Sorokin 300)	<i>Kråkor kretsade ovanför den [hästen] och satt på det röda täcket.</i> (206)
(17)	<i>Tuppen satt på skalmarna till en dranktunna och gol.</i> (Strindberg: Röda rummet 27)	<i>На дышле водовозной бочки сидел петух и кукарекал...</i> (45)

Människor kan också liknas vid djur som sitter. Det är fråga om målände, träffande bilder eller idiom som fått fast fot såväl i svenskan som i ryskan.

(18)	<i>...uppe på avsatsen bakom parfymdisken häckade en rad äldre damer, satt som kloka ugglor och...</i> (Mårtenson)	<i>...на площади,возвышавшейся за парфюмерным прилавком, рядом сидели пожилые дамы – точно мудрые совы...</i>

3.1.2. Vad utmärker kroppsställningen? Sitta/Сидеть med predikativt attribut

Det är möjligt att sitta på många olika sätt Till definitionen *сидеть* I i MAS "att vara placerad med sätet mot underlaget och med kroppen upprätt" fogas som en delbetydelse: "i sittande ställning med bestämmningar som beskriver vad som utmärker kroppsställningen". I ordboken (Norstedts 2010:248)

¹⁶ "... går till hönsen, där tuppen står stolt på sin högsta pinne" ur Z. Topelius: Tomten. En undersökning på Google ger 674000 träffar för sitta, men endast 269000 för stå.

finner vi till exempel uttryck som *sitta på huk/sидеть на корточках* eller *sitta till häst/sидеть верхом*. Med bestämmningar avses adverb, adjektiv, particip, prepositionsuttryck eller particip som om det ska översättas från ryskan till svenskan i många fall bäst återges med en hel sats (Gunnarsson & Jacobsson 1962:114). Verbet har alltid en obligatorisk eller bunden bestämning.

(19)	<i>Владимир Сергеевич сидел на стуле очень прямо...</i> (Marinina 297)	<i>Vladimir satt mycket rak i ryggen på stolen...</i> (240)
(20)	<i>Они молча сидели бок о бок, притихшие, словно потерпевшие бедствие!</i> (I. Grekova: Na ispytanijach. NKRJA)	<i>De satt tysta sida vid sida, mållösa, som om de råkat ut för en stor olycka. *</i>
(21)	<i>... jag satt försjunken i mina egna tankar.</i> (Delblanc: Kära farmor 158)	<i>... и сидел погруженный в собственные думы.</i> (385)
(22)	<i>A.T. у себя в кабинете сидел трезво, грустно, бездеятельно.</i> (Solženicyн 298-299)	<i>A.T. satt där på sitt ämbetsrum – nykter, sorgsen, överksam, (223)</i>

Vi noterar att det svenska subjektspredikativet i vissa exempel ibland återges i ryskan med ett adjektiv eller oftast med ett adverb. I svenskan kan vi inte heller kombinera befintlighetsverben med vilka adjektiv som helst. Då positionsverben själva anger temporära tillstånd beskriver de temporära tillstånd. Det går bra *att ligga sjuk*, men däremot är det omöjligt *att ligga *sjuklig*. Predikativet anger alltså alltid en temporär egenskap.

(23)	<i>Теперь, лицом к целостенному окну, он сидел почти без движений, почти без речи, и голубые глаза, еще вполне осмысленные...</i> (Solženicyн 341)	<i>Nu satt han med ansiktet vänt mot perspektivfönstret; han satt nästan orörlig, nästan utan att tala, och de blå ögonen, som alljämt var kloka...</i> (256)
(24)	<i>Мать и сын молча сидят за столом.</i> (Bek 56)	<i>Mor och son sitter tysta vid matbordet.</i> (63)

I exemplen (25), (26) och (27) nedan finns i den svenska texten ett *där* som inte har någon motsvarighet i den ryska texten (Zorikhina 1998:99). Utelämnar vi i svenskan detta *där* i dessa satser leder det till att vi framhäver predikativen och en undersemantisering av verben (Bolander 1980:53).

(25)	<i>Трое-четверо бегают, суеются, остальные сидят вокруг меня, как тигры. Сижу беспечно.</i> (Solženicyн 476)	<i>Tre-fyra man ränner fram och tillbaka medan de övriga sitter som tigrar omkring mig. Jag sitter där helt obekymrat.</i> (356)
(26)	<i>Тоненькая, изящная, самая юная среди них, она молчала, опасаясь сказать что-то не так.</i> (Рубаков 1: 341)	<i>Hon satt där späd och söt, den yngsta bland dem, och hon sa ingenting eftersom hon var rädd att uttrycka sig tokigt.</i> (80)
(27)	<i>Сейчас Онисимов, неодетый, босой, сидит среди ночи на жестком диване.</i> (Bek 33)	<i>Där sitter nu Onisimov, oklädd, barfota mitt i natten på den hårda soffan.</i> (35)

Informationen om kroppsställningen kan vara intressant i sig, men vi märker att verbet *sitta/sидеть* här används, även då denna utgör bakgrundsinformation eller är överflödigt eller oviktigt. I exemplen ser vi den i svenskan starka tendensen att påpeka kroppsställningen även när det är en självklar omständighet.

3.1.3. Personer i sittande ställning med mindre tonvikt på kroppsställning

I sällskaplig samvaro och när vi äter eller dricker sitter vi vid ett bord. Detsamma gäller när vi är sysselsatta med något som utförs i sittande ställning. Valet av preposition *за* eller *над* i ryskan avgörs av uppgiftens natur och svårighetsgrad. Kräver uppgiften som ska utföras en större insats från

utövarens sida av såväl tid som tankeförmåga väljes *над* (Zorikhina 1998:88-89). I exempel (33) kan nog *сидеть над* även tolkas som "sitta lutad över". Vid *sitta över/ над* syns UPP-NER-föreställningsschemat, men vid uttrycket t.ex. *сидеть за книгой* finns inte någon överensstämmelse mellan de båda språken. Prepositionen *за* betyder egentligen *bakom* (Pul'kina 1968:152) och då landmärket föregås av *за* ingår CENTRUM-PERIFERI och FRAM-BAK-schemana¹⁷.

(31)	<i>За обеденным столом сидела мельничиха, Таисия Марковна, полнотелая, крупная женщина лет тридцати.</i> (Sorokin 66)	<i>Vid middagsbordet satt mjölnarens hustru, Taisija Markovna, en rundnätt och kraftigt byggd kvinna i trettioårsåldern.</i> (49)
(32)	<i>Нан sitter vid lästen.</i> (Delblanc: Åminne 63)	<i>Он сидит за колодкой...</i> (64)
(33)	<i>Если бы я поехал – уже сейчас бы сидел над корректурой «Архипелага».</i> (Solženicyn: 338)	<i>Om jag hade <u>rest</u>, skulle jag i detta nu ha suttit över korrekturet till "Arkipelagen".</i> (253)

3.1.3.1. Personer i viss funktion

Att *sitta* kan som en bibetydelse betyda såväl i svenskan som i ryskan att inneha en befattning, att tjänstgöra. Personen befinner sig på en viss plats, är i en viss yrkesmässig funktion. Att sitta på en plats kan innebära i båda språken att man vistas tillfälligt för att fullgöra ett uppdrag. Det förefaller dock som om man i ryskan, då arbete avses, oftare använder andra ord än *сидеть*, som t.ex. *служить, работать, заседать, дежурить, председательствовать, судить, быть на совещании*¹⁸.

(34)	<i>Была телеграфисткой, теперь служу в городской управе...</i> (Čechov: Tri sestry 166)	<i>Jag var på telegrafén, Nu sitter jag på kommunstyrelsen...</i> (74)
(35)	<i>... han är yngre bror till direktören i Triton och sitter på bolagets kontor.</i> (Strindberg: Röda rummet 174)	<i>...он младший брат директора «Тритона» и служит в правлении общества.</i> (167)

Verbet *sitta/сидеть* kan ha betydelsen 'att inneha rang och makt'. En sittande person åtnjuter heder och anseende.

(36)	<i>Нон satt nu i en direktion och styrde.</i> (Strindberg: Tvekamp 270)	<i>Теперь она сидела в правлении и управляла.</i> (426)
(37)	<i>Om man tänker efter huru mycket fusel, som suttit på svenska tronen, så förvånas man över, att nationen än idag kan vara så konungsk.</i> (Strindberg: Röda rummet 224)	<i>Если только вспомнить, сколько всякого сброда сидело на шведском престоле, то остается только удивляться, что нация и поныне сохраняет верность своим королям.</i> (208)

I svenskan konstrueras verbet *sitta* tillsammans med en nominalfras ibland inledd med *som/såsom*, i *egenskap av* (Gunnarsson & Jacobsson 1962:77) och den verksamhet som avses är begränsad i tiden. I ryskan står då nominalpredikatet, det aktionella substantivet, i instrumentalis (Rivelis 2010:44).

(38)	<i>... но не вечно он будет сидеть министром...</i> (P. Krasnov: Podvig (1932). NKRJA)	<i>... men han kommer inte att sitta i all evighet som minister...*</i>
(39)	<i>Ванька сидел председателем колхоза, Степка в милиции, Петька, скажем, в Госспирте.</i> (1.	<i>Vanka satt som kolchosordförande, Stepka var polis, men Peika satt på det statliga spritbolaget. *</i>

¹⁷ Boken står tydligen vertikalt framför läsaren.

¹⁸ Se Bilaga exempel (16), (17), (57), (68), (124) och (138). Denna observation är preliminär och behöver bekräftas vid studiet av större material.

Solonevitj: Rossija v konclagere (1935). NKRJA)

- (40) *Проблема заключалась в том, что необходимо было быстро сделать карьеру. Не век же сидеть простым инженером!* (Je. Bulykin: Kak sdelat' kar'eru ur Sem'ja 2000.01.19. NKRJA) *Problemet låg i att det var nödvändigt att snabbt göra karriär. Det gick inte för sig att sitta hela livet som en okvalificerad ingenjör. **
- (41) *Ярослав сидел посадником в Новгороде.* (A. Ladinskij: Anna Jaroslavna – koroleva Francii (1960). NKRJA) *Jaroslav satt som borgmästare i Novgorod. **

Verbet används här i överförd betydelse. Denna abstrakta användning av verbet refererar dock till en verksamhet som i huvudsak utförs i sittande ställning, vilket nog, åtminstone i svenskan, bidragit till verbets frekventa användning. Betydelsen är 'befinna sig på en bestämd punkt' och 'vara angjord'. 'Angjord' opererar på schemat KOPPLING (Figur 6) och dessutom genom metonymin DELEN-FÖRHÄLLETEN.

- (42) *Посольство молодого шведского короля, Карла Двенадцатого, давно сидело в Москве, переговариваясь со Львом Кирилловичем и боярами о вечном со Швецией мире, -* (A. Tolstoj: Pëtr Pervyj 304) *Den unge svenske kungens, Karl XII:s, ambassad hade sedan länge suttit i Moskva och förhandlat med Lev Kirillovitj och bojarerna om en varaktig fred med svenskarna. **

Prepositionen *на* förekommer vid denna betydelse av verbet *сидеть*, fastän det beträffande prepositionen inte avses stöd för kroppen. Att sitta vid rodret inbegriper arbete, oavvärd uppmärksamhet och verksamhet.

- (43) *... det sitter någon till rors bakom storseglet.* (Strindberg: Ensam 113) *... кто-то сидит на веслах за большим парусом,...(235)*

3.1.4. Personer på viss plats, stort sett ganska överksamma

I exemplen hittills har subjektet ibland intagit sittande ställning, men i följande exempel ligger tonvikten ännu mindre på kroppsställningen. Subjektet befinner sig i ett tillstånd och positions verbet kan ersättas av kopula. Dessutom visas här att det i verbet *sitta/sидеть* också finns en föreställning om passivitet, överksamhet, sysslolöshet och tillbakadragenhet. I ryskan kan *сидеть* förekomma tillsammans med uttrycket *сложив руки* och i svenskan finns uttrycken *sitta med armarna i kors* eller *sitta och rulla tummarna*, som också är tecken på sysslolöshet på grund av lättja eller brist på arbete.

- (44) *Он активный человек, он не может сидеть без дела.* (Rybakov 1:118) *Han är en aktiv man, han kan inte sitta sysslös.* (212)
- (45) *Ска ду ситта мед армарна и kors...* (Delblanc: Kära farmor 47) *А ты что же, сложив руки будешь сидеть...* (303)

I exempel (46) nedan har den svenske översättaren lagt till ordet *orörlig* för att framhäva begreppet inaktivitet. Det är också något som pågår en längre tid (*по целым часам*).

- (46) *И он по целым часам сидел в кресле возле открытого шкафа и мучил себя, читая...* (Bunin: Mitina ljubov' 183-184) *Hela timmar kunde han sitta orörlig i en länstol bredvid det öppnade bokskåpet och med smärtblandad njutning gång på gång läsa ...* (45)

Verbet kan också användas för att uttrycka tillstånd som kännetecknar förströelse, avkoppling och vila som i exemplen nedan. Subjektet befinner sig på en viss plats i syfte att roa sig.

(47)	<i>Då kanske man kunde resa till New York lite oftare och sitta på barer och träffa personer.</i> (Mårtensson)	<i>Когда бы, можно было почаще ездить в Нью-Йорк, сидеть в барах, знакомиться с людьми.</i>
(48)	<i>– Det var lögn; herrn har varit ute och supit! Han satt på Naples i går kväll, jag såg honom!</i> (Strindberg: Röda rummet 233)	<i>– Ложь! Вы развлекались и пьянствовали! Вчера вечером вы сидели в «Неаполе». Я вас видел! (216)</i>

3.1.5. Animata subjekt på viss plats, en längre tid, utan beaktande av kroppsställning

Verbet *sitta/cидеть* är ett statiskt verb, vilket innebär att det beskriver ett tillstånd som saknar ett naturligt slut och inte heller medför någon förändring. Tidsadverbet *länge/долго* kan därför förekomma i dess närhet. Synonymer i svenskan till *sitta* i det här sammanhanget kan vara ‘uppehålla sig’, ‘befinna sig’ eller ‘vistas’. Både i svenskan och ryskan kan man ana en känsla av isolering och utanförskap.

(49)	<i>... и долго сидела, уставившись невидящими глазами в покрытую масляной краской казенную стену...</i> (Marinina 272-273)	<i>... och satt sedan länge och stirrade med oseende ögon på sin kontorsvägg som var målad med oljefärg. (220)</i>
(50)	<i>Лиза все чаще впадала в депрессию и сидела дома...</i> (Marinina 256)	<i>Lisa var allt oftare deprimerad och satt hemma...(207-208)</i>
(51)	<i>Сколько можно сидеть в одном городе?</i> (Rybakov 3:142)	<i>Hur länge kan man sitta kvar i en och samma stad? (619)</i>
(52)	<i>Сидеть в четырех стенах было просто невозможно.</i> (G. Belych, A. Panteleev: Respublika ŠKID. (1926). NKRJA)	<i>Det var helt enkelt omöjligt att sitta instängd mellan fyra väggar.*</i>

En annan betydelse, en bibetydelse, hos verbet *sitta/cидеть* tillsammans med prepositionen *på/на* är ‘äga’, ‘förfoga över’ eller ‘inneha något’. Det kan vara tal om innehav av både konkreta och abstrakta objekt.

(53)	<i>– ... men det är inte många som sitter på ograverad jord.</i> (Delblanc: Åminne 64)	<i>– ... а кто из них, скажи мне, сидит на незаложенной земле? (65)</i>
(54)	<i>Och jag vet att du sitter på hans schweiziska miljoner.</i> (Mårtensson)	<i>А еще знаю, что ты сидишь на его швейцарских миллионах.</i>
(55)	<i>De stora auktionshusen som gör antikviteter till spekulationsobjekt gör det inte heller lättare för den som sitter med en liten antikaffär på Köpmansgatan i Gamla stan.</i> (Mårtensson)	<i>Крупные аукционные фирмы, превращающие антиквариат в предмет спекуляции, тоже не облегчают жизнь владельцу антикварного магазинчика на Чепмансгатан, в Старом городе.</i>

I exempel (55) är prepositionen i den svenska texten inte *på*, utan i stället *med*. Det är inte själva ägandet som betonas utan den belägenhet som ägarna befinner sig i.

3.1.6. Animata subjekt på viss plats, en längre tid, berövade frihet

Sitta/sидеть kan också betyda att befinna sig någonstans utan att kunna förflytta sig eller utan att kunna göra sig fri. Subjektet eller trajektorn är nedsjunken eller inklämd någonstans. Den sittande flyttar sig inte från sin plats. Kvadraten i Figur 8 *Schema för TRYCK och KOPPLING* ser Herskovits (1986:188) som en kvadrat med TRYCK från fyra håll, när hon illustrerar internen innanför fängelseväggarna.

(56)	<i>Om man inte satt inne på livstid för spioneri förstås, (Mårtensson)</i>	<i>То ли дело, когда сидишь пожизненно за шпионаж.</i>
(57)	<i>– Кто сидит и анекдоты сочиняет? – Кто сочиняет, тот и сидит. (Istorija SSSR v anekdotach:54)</i>	<i>– Vem sitter och författar de här historierna? – Det är de som sitter inne som författar. *</i>
(58)	<i>– Och medan Camilla var hos dem, medan jag satt hos polisen, så blev hon vanskött. (Wahlöö & Sjöwall 200)</i>	<i>И они уже запустили Камиллу один раз, пока я сидела под арестом, а она была у них. (130)</i>

Verbet *sitta/sидеть* används såväl i svenskan som i ryskan, förutom vid anstalter som fängelser, även om patienter intagna på mentalsjukhus som i exempel (59), medan verbet *ligga/лежать* används om patienter på vanliga sjukhus.

(59)	<i>Герман сошел с ума. Он сидит в Обуховской больнице в 17-м номере, не отвечает ни на какие вопросы и бормочет необыкновенно скоро: ... (Puškin: 366)</i>	<i>Herman har blivit tokig. Han sitter i rum 17 på Obuchovskij-sjukhuset och svarar inte alls på några frågor, utan muttrar bara ovanligt snabbt: ... *</i>

Verbets grundbetydelse har här bleknat och gäller inte längre och verbet och predikativet ses som en semantisk enhet. Det semantiska sambandet mellan verb och predikativ kan vara olika starkt. Uttryck som att *sitta anhalten, fången, anklagad* kallas "pseudolexfraser" av Bolander (1980:62). Verbet har snarare fått en betydelse som erinrar om kopulaverbet *vara* eller *befinna sig*. I uttryck som *sitta i fällan, sitta i en rävsax* eller *sitta i en knipa* förefaller ryskan undvika verbet *сидеть* och föredrar i stället kopulaverbet¹⁹.

3.1.7. Att befinna sig i en viss belägenhet

Enligt Definition VI i MAS betyder *сидеть* i ryskan dels att "iaktta en viss livsföring med avseende på mat och därigenom känna sig begränsad", dels att "vara i avsaknad av något" eller "vara övergiven". Att dra en skarp och tydlig skiljelinje mellan dessa två situationer förefaller dock inte så lätt. Vi skulle kunna översätta verbet till svenska med verbet 'leva', men *sitta* förekommer. Det ryska uttrycket *сидеть на диете* motsvaras dock i svenskan av frasen *att försöka gå ned i vikt* (Norstedts 2010:127).

(60)	<i>... detta har icke haft något synbart inflytande [...], om icke det att hans feta kinder och skinande min antyda en högre diet. (Strindberg: Röda rummet)</i>	<i>...этот заказ еще не оказал видимого влияния [...],если не считать сияющей физиономии и толстых щек, которые красноречиво говорят о том, что он отнюд не сидит на голодной диете. (113)</i>

¹⁹ Se Bilaga exempel (149), (151), (152), (174), (175) och (223).

(61)	<i>Целых полторы недели в карцере сидел, на хлебе и на воде, а никого из товарищей не выдал. (V. Krestovskij. Panurgovo stado. NKRJA)</i>	<i>Han satt i ensamcell på vatten och bröd i hela en och en halv vecka utan att ange någon av sina kamrater.*</i>

I exempel (62) och (63) nedan uttrycks situationen 'att vara övergiven i avsaknad av något'.

(62)	<i>Без хлеба, че ли, сидим? (Rasputin 244)</i>	<i>Sitt vi här utan bröd, va? (117)</i>
(63)	<i>У нас в Серпуховском уезде врачей так мало, что во время холеры уезд будет сидеть почти без помощи. (Čechov; Pis'ma V:93)</i>	<i>Vi har så ont om läkare här i Serpuchov-distriktet, att vi kommer att sitta här nästan helt uppgivna under koleran.*</i>

3.2. Inanimata subjekt

Inanimata subjekt kan vara såväl konkreta som abstrakta och de kan också *sitta* i både ryskan och svenskan. Verbet uppträder i lokativ sats, även om *sitta* kan förekomma i svenskan utan lokativ bestämning. Om vi vill framhäva verbet, läggs ofta till verbet partikeln *i* eller adverbet *kvar*. Figur 5 *Schema för KOPPLING utan lokativ* ger en schematisk bild av detta tillstånd.

I ryskan, precis som i svenskan, *sitter/sидят* de föremål som man sätter och de föremål som man ställer kommer att stå. Man måste dock veta vad man sätter och vad man ställer. Fläcken sitter (*пятно сидит*), därför att den har man "satt" där (*посадил пятно*). Däremot säger man i ryskan att "punkten står" (*точка стоит*), eftersom den har man ställt där (*поставил точку*). Då något är placerat på en viss plats, i en viss, dock ej liggande, ställning och inte är löst sittande i förhållande till sitt underlag är 'sitta' i svenskan det normala predikatsverbet.

3.2.1. Konkreta subjekt

3.2.1.1. Hur sitter kläderna?

En stor grupp av konkreta subjekt utgör klädesplagg vid vilka positionsverbet *sitta/sидеть* kan användas i både svenskan och ryskan. Ett sättsadverbial är dock obligatoriskt i satsen såväl i ryskan som i svenskan.

(64)	<i>Черное платье сидело на стройной фигуре как влитое,...(Marinina 5)</i>	<i>Den svarta klänningen satt som gjuten på den välformade figuren... (5)</i>
(65)	<i>Немного примятый пиджак сидел отлично. (Rybakov 1:9)</i>	<i>Kavajen var en aning skrynklig, men satt utmärkt. (18)</i>
(66)	<i>Только старое синее платье сидело прилично. (Rybakov 2:90)</i>	<i>Det var bara den gamla blå klänningen som satt hyggligt. (285)</i>
(67)	<i>Шерстяной, серый в клеточку костюм безупречно сидит, хотя брючные складки и отвороты пиджака, пожалуй, нуждались бы в свежей утюжке. (Bek 92)</i>	<i>Den grårutiga kostymen sitter oklanderligt, även om byxveckan och kavajslagen nog skulle behöva pressas. (106)</i>

Bruket att använda *сидеть* vid klädesplagg ser Rakhilina (2003:326) som ett översättningslån, som påverkan från andra europeiska språk, eftersom verbets användning vid klädesplagg är så begränsad i ryskan. Det går inte på ryska att säga **чулок/носок хорошо сидит на ноге*, vilket är möjligt på

svenska. Ryskan använder här kopulan *быть* eller verbet *находиться*. När man på ryska som i exempel (64)–(67) säger någonting om klädesplaggets passform avser man hur plagget passar hela figuren enligt Rakhilina.

3.2.1.2. Kroppsdelar och föremål placerade på kroppen

Vad gäller klädesplagg, skor, huvudbonader, håruppsättningar, glasögon, smycken och även kroppsdelar är i svenskan bruket av verbet *sitta* mycket utbrett. I vissa fall kan *сидеть* användas också i ryskan när det rör sig om föremål på kroppen eller delar av kroppen, som t.ex. *очки на носу, часы на руке, обувь на ногах, головной убор на голове* (Zorikhina 1998:204). Det är då nödvändigt att foga en bestämning till trajektorn och/eller till landmärket. Det kan också räcka med en bestämning till verbet: *Очки сидели криво* (Zorikhina 1998:225). Detsamma gäller i ryskan också kroppsdelar för att verbet *сидеть* ska kunna användas. *Sitta* begagnas i svenskan allmänt om föremål som är fästade, anbringade, instuckna, dvs. de befinner sig och har sin plats någonstans. I svenskan refererar här verbet endast till att ett föremål är angjort eller att trajektorn är angjord och det är schemat för KOPPLING eller KONTAKT som här opererar (Jakobsson 1996:21).

(68)	<i>У этого молодого человека на руке был совершенно необычный перстень...</i> (Marinina 127)	<i>På den unge mannens ena finger satt det en mycket ovanlig ring...</i> (102)
(69)	<i>[Он был] ... в алой бархатной шапочке, надетой набекрень.</i> (I. Bunin: <i>Čaša žizni</i> 467)	<i>... på huvudet satt en liten röd sammetskalott, som åkt på sned.</i> (118)
(70)	<i>Кольцо сидело прочно, снять его никак не удалось.</i> (M. Bakonina: <i>Devjat' grammov plastita</i> . NKRJA)	<i>Ringen satt fast och det var omöjligt att ta av sig den.*</i>

Som vi väntat oss används verbet *быть* i exempel (68) och (69) i den ryska texten och *sitta* i den svenska texten. Däremot i exempel (70) tilläts verbet *сидеть*, vilket beror på sättsadverbialiet *прочно*. Här anses trajektorn vara tillräckligt djupt nedsänkt i landmärket. Ett annat sådant sättsadverbial som möjliggör användningen av *сидеть* är *плотно* som i exempel (71) och (72).

(71)	<i>- зубы во рту [...] сидели плотно, как зерна в кукурузном початке.</i> (P. Krysanov: <i>Ukus angela</i> ur Oktjabr. NKRJA)	<i>- tänderna [...] satt ordentligt fast i munnen, som majskornen på majskolvarna.*</i>
(72)	<i>Бинт на груди сидит плотно, ничуть не мешает.</i> (V. Makanin: <i>Laz</i> . NKRJA)	<i>Bandaget sitter ordentligt fast på bröstet och är inte det minsta i vägen.*</i>

I exempel (73) och (74) har såväl trajektorn som landmärket försetts med en rad bestämningar och härigenom har användningen av *сидеть* tillsammans med kroppsdelar gjorts möjlig i ryskan:

(73)	<i>Суховатая голова англичанина сидела на белом дамском теле с отлогими плечами и очень широким тазом. .</i> (I П'f, & E. Petrov: <i>Zolotoj telënok</i> 448)	<i>Engelsmannens ganska stela huvud satt på en fin dams ljushyade kropp med lätt sluttande axlar och mycket breda höfter.*</i>
(74)	<i>Голова благородной формы сидела изящно и легко на тонкой шее...</i> (Kuprin: <i>Pamjati N. G. Michajlovskogo</i> ur <i>Slovar' russkogo jazyka</i> 1984: IV: 90)	<i>Huvudet, ädelt format, satt lätt och stilfullt på en fin hals...*</i>

Till skillnad från exempel (69) ovan innehåller följande exempel betydligt fler bestämmingar, vilka torde ge meningarna grund att använda verbet *сидеть*.

(75)	... у солдата глаза на лоб вылезали от боли – зато через минуту тяжелая пятифунтовая медная каска сидела уже на солдатской голове. (V. Trubeckoj: Zapiski Kirasira. NKRJA)	... till följd av smärtan höll ögonen på soldaten på att falla ut ur sina hålor – men redan efter någon minut satt det en fem skålpund tung kopparhjälm på hans huvud.*
(76)	На его [Бегунцова] носу, остром и блестящем, сидели черепаховые очки... (Gorkij: Mat' ur Zorikhina 1998:204)	Ett par glasögon med sköldpaddsbågar satt på hans blanka, spetsiga näsa...*

3.2.1.3. Icke-prydnader på kroppen

Vid substantiv som t.ex. *бельмо*, *бородавка*, *родинка*, *прыщ* är det också möjligt att använda verbet *сидеть* (Zorikhina 1998:204). Det är exempel på negativa företeelser och dessa otrevligheter drabbar inte alla människor. Här gäller inte kravet att en bestämning till trajektorn och/eller till landmärket är obligatorisk.

(77)	На нижнем веке его правого глаза коричневой выпуклой горошиной сидела родинка. (Šolochov: Tichij Don 2:87)	Det satt ett födelsemärke, som en brun utbuktad ärt, på ögonlocken under hans högra öga...*
(78)	Под левым глазом у него сидела бородавка, из него тоже кустились волосы, (Gor'kij: Žizn' Matveja Kožemjakina. NKRJA)	Under hans vänstra öga satt det en vårta och den var också täckt av buskig, hårväxt... *
(79)	Иван был корявый человек небольшого роста с [...] и неприятными глазами, из которых на одном сидело громаднейшее бельмо, а другом мелькало нечто трусливо-наглое и робко-лукавое. (G. Uspenskij: Razoren'e. NKRJA)	Ivan var en kortväxt, butter man med [...] och otrevliga ögon. På det ena ögat hade han den allra tätaste starr och i det andra ögat skymtade något på samma gång ängsligt och oförskämt, skyggt och illistigt.*

3.2.1.4. Att vara fäst eller anbringad någonstans

Det normala predikats verbet i svenskan är *sitta* när objektet inte är löst placerat i förhållande till sitt underlag (Sjögren 1972:9). Att sätta något leder till att det sedan sitter. Betydelsen av *sätta* är försvagad, men som Sjögren påpekar är rörelsemomentet desto mer framträdande (Sjögren 1972:5). Det viktigaste är syftet med rörelsen. Såväl i ryskan som i svenskan är det möjligt att säga (*sätta en fläck på duken/ посадить пятно на скатерь*).

Som framgår av Defintion VII i MAS och exempel (80) nedan används i ryskan verbet *сидеть* även om saker som har placerats i en ugn. Vi sätter också in bröd i en ugn för gräddning, men, trots det, säger vi i svenskan att brödet står i ugnen. Betydelsen hos det ryska verbet *сидеть* påminner här om den som vi kan finna hos det engelska verbet *sit* (Newman 2002:18) och som Newman kallar "icke-aktivitet". Subjektet anger något som har blivit kvarlämnat för kortare eller längre tid och som väntar på att bli ihågkommet och nyttjat igen (Lindvall 2001:285)²⁰. På ryska sitter brödet i ugnen för

²⁰ "When the cheesecake is done don't open the oven door. Rather let the cake sit in the oven for one hour". How to make perfect cheesecake www.kitchn.com

att gräddas. Här förekommer det engelska verbet *sit* respektive det ryska *сидеть* i ett sammanhang där det inte kan översättas med svenskt *sitta*.

(80)	<i>Знаменитый окорок одевали в бумажные кружева. В духовке сидели золотые куличи. Все это напоминало детство и имело свою прелесть.</i> (B. Zajcev: Golubaja zvezda. 1918. NKRJA)	<i>Den omtalade skinkan dekorerades med spetspapper. Runda, gyllene påskbröd stod i ugnen. Allt detta påminde om barndomen och hade sin tjusning.*</i>

Ett liknande fall belyser följande exempel (81) – (82). Verbet har tydligen genom metaforiseringen helt förlorat sin grundbetydelse och på svenska måste det återges med annan ekvivalent. Det ryska *сидеть* betecknar något statiskt och oföränderligt, där svenskan föredrar andra positionsverb som *ligga* och *stå* eller något helt annat verb (82).

(81)	<i>Поэт достал из духовки лоснящуюся сковороду с четырьмя кусками мяса, сидящими в высокой подстилке из жареного лука.</i> (V. Dudincev: Belye odeždy. NKRJA)	<i>Poeten tog ut ur ugnen den blanka stekpannan med fyra köttbitar, som låg på en tjock bädd av stekt lök.*</i>
(82)	<i>Воробьи охотились за навозом. Солнце сидело на всех крышах.</i> (I Il'f, & E. Petrov: Dvenadcat' stul'ev 50)	<i>Sparvarna jagade gödsel och solen vilade på taken.*</i>

3.2.1.5. Att sitta på en vägg

Det svenska *sitta* i betydelsen 'hänga på en vägg' kan i ryskan ersättas av ett annat positionsverb, det ryska verbet *висеть*. Exempel (83) och (84) kan illustreras med hjälp av Figur 4 b *Tryck på horisontell ledd*. I ryskan förefaller man vara mer exakt och anger med hjälp av verb som (*приколоть, ввинтить*) hur något är fastsatt²¹.

(83)	<i>... och över bordet i hörnet sitter ett svart krucifix;...</i> (Strindberg: Till Damaskus 121)	<i>... в углу над столом висит черное распятие...</i> (255)
(84)	<i>... när jag kommer in i ett hem, ser jag först hur gardinen sitter nere vid hållaren... sitter den som ett rep eller en trasa... då går jag snart!</i> (Strindberg: Ett drömspel 147)	<i>... входя в дом, я прежде всего смотрю, как висят шторы... Если они напоминают веревку или тряпку... я быстро уйду!</i> (443)

3.2.1.6. Det avgörande i ryskan är hur det sitter

För att kunna använda *сидеть* i ryskan krävs, förutom angjordheten, att trajektorn är djupt nedsjunken och väl omgiven av landmärket, vilket givetvis bidrar till dess begränsade användning. I sin jämförelse av *zitten* i nederländskan och *сидеть* i ryskan betonar Rakhilina och Lemmens (2003) skillnaden mellan en behållare och ett massivt, solitt, kompakt, hållfast objekt. Det är enligt författarna omöjligt att använda verbet *сидеть* om en skruv eller mutter i ryskan, eftersom den sätts i en förborrad hålighet. Spiken däremot slås in i ett hårt och fast objekt och därför går det att säga *гвоздь сидит*. Likväl finns i korpusen ett exempel som (85):

"Turn off the oven. Let the meat sit in the oven for two hours". How to cook in oven at 500 degrees. www.livestrong.com Betydelsen av 'sit' här är snarare 'stå kvar i ugnen', 'eftersteka'.

²¹ Se Bilaga exempel (38), (43), (67), (101), (102), (104)-(107), (131)och (137).

- (85) *Часто шурупы (винты) сидят так плотно, что при помощи обыкновенной отвертки отвинтить их бывает невозможно;слишком мая рычаг поворота. (Usoveršenstvovanije otvertki. V masterskoj prirody. 1927. NKRJA)* *Muttrar (skruvar) sitter ofta så hårt fast, att det kan vara omöjligt att skruva loss dem med en vanlig mejsel; skaflet på mejseln utsätts för alltför stor belastning.**

Om lök och rotfrukter som potatis, morötter och kål, som i exempel (86), kan verbet *сидеть* användas (Zorikhina 1998:205), om det som avses är täckt av jord. De befinner sig oftast djupt nere i jorden, sitter fast och är mycket väl förankrade i den. Trajektorn, som är angjord och befinner sig på en bestämd punkt, utgör här en del av något större. ‘Angjord’ opererar på schemat KOPPLING (Figur 6) och dessutom genom metonymin DELEN-FÖR-HELHETEN. En stor del av trajektorn kan även befinna sig ovanpå landmärket och trajektorns form och orörlighet kan som här i exempel (86) vara avgörande.

- (86) *Гнутся от плодов ветви деревьев, [...] сидят на грядках тугие мячи капусты,...(Urožaj – pro zapas ur Rabotnica 1989. NKRJA)* *Grenarna på träden dignar av frukt, [...] och i trädgårdslanden växer bastanta kålhuvuden...**

Detsamma gäller blommor i rabatter och planteringar samt svampar, men här kan i vissa fall, förutom *сидеть*, även positions verbet *стоять* användas beroende på hur blomman eller svampen ser ut (Se ex. 87). Blommor med lång stjälk ‘står’, men vanligtvis undviker man här positionsverb och väljer i stället ett annat verb, till exempel, *расти* (Zorikhina 1998:205). Själva växten kan utgöra landmärket och då kan en relation skapas mellan den och trajektorn som i exempel (88). Stjälkarna bildar här landmärket och blommorna utgör trajektorn.

- (87) *В полном цвету стояли георгины на клумбах, и махровые бегонии ярких цветов, и синяя лобелия, и бальзамины, ... (S. Sergeev-Censkij: Ščastlivica. NKRJA)* *Dahlilor stod i full blom i rabatterna, och begonier prunkande, i olika färger, och en blå lobelia och balsamin,...**
- (88) *Цветки мелкие, желтовато-зеленые сидят группами по пять – шесть в развалинах стебля. (Lesnaja chozjajstvo ur Lesnaja apteka. NKRJA)* *Små, gröngulaktiga blommor sitter i grupper om fem eller sex bland vissnade stjälkar.**

Valet av verb vid svampar avgörs av svampens utseende och sättet på vilket den växer som exemplen nedan visar. Större svampar, som flugsvamp och stensopp, samt svampar i sagor står alltid (Fedotova 2001:127). Se t.ex. exempel (90).

- (89) *Из травы торчат десятка два белых разных размеров [...]. – Попробуйте, сорвите. Я нагибаюсь, пробую, гриб сидит прочно. (Šiškov:S kotomkoj NKRJA)* *Ett tjugotal vita svampar i olika storlekar sticker upp ur gräset. [...]– Ta och plocka några. Jag böjer mig ner och försöker rycka loss en svamp, men den sitter fast.**
- (90) *Однажды я гриб в лесу увидел. Смотрю, под самой березой стоит боровик. Протянул, это, руку, чтобы сорвать, а он на пол-аршина в сторону.(M. Saltykov-Ščedrin: Pošechonskie rasskazy. NKRJA)* *En gång såg jag svamp i skogen. Jag tittade och alldeles under en björk växte det en stensopp. Jag sträckte ut handen för att plocka den och den var en trettio centimeter från mig.**

3.2.1.7. Det ryska verbet *сидеть* används vid vissa adverb

Beträffande föremål som trängt in i kroppen har den betydelseutvidgning och partiella avsemantisering av verbet som *sitta/сидеть* genomgått i båda språken varit omfattande, vilket exempel (91) och (92)

visar. Landmärket är här kroppen som konceptualiseras som BEHÅLLARE och verbet opererar på en kombination av schemat POSITION, KOPPLING och TRYCK.

(91)	- Ну, сидит пуля, ну и пусть сидит, коли-ежели она меня совершенно не беспокоит (German: Dorogoj moj čelovek 505).	- Om det nu sitter en kula där, så låt den sitta, för jag har inga som helst besvär av den.*
(92)	- А в спине-то у тебя пуля сидит, - сказал Ванюша, убиравшийся в комнате. (L.Tolstoj: Kazaki 375)	- Men det sitter en kula i ryggen på dig, - sa Vanjusja, som höll på att städa upp.*

Till skillnad från i föregående situation där relationen mellan trajektorn (kulan) och landmärket (kroppen) inte behöver karakteriseras är däremot ett adverbial nödvändigt vid andra konkreta artefakter. I ryskan är man, som vi redan noterat, dock mycket uppmärksam på hur djupt trajektorn sitter i landmärket. Förekommer, till exempel, adverbena *крепко, плотно, прочно* är det möjligt att använda verbet *сидеть*.

(93)	<i>Тем более что кирпич сидел в гнезде прочно, сдвинуть его случайно никто не мог.</i> (V. Šarov: Voskrešenie Lasarja. NKRJA)	<i>Ingen skulle någonsin komma på idén att flytta på tegelstenen, allra helst som den satt så fast och säkert över gömstället.*</i>
(94)	<i>Все впечатления о Москве были приправлены головной болью и стыдом от плотно сидящего обруча...</i> (A. Lazarčuk: Svjaščennyj mesjac Rin'. NKRJA)	<i>Huvudvärk och klåda till följd av ett pannband som satt åt för hårt gav extra krydda åt alla intryck från Moskva...*</i>
(95)	<i>Каждый. атом сидит некоторое время возле своего соседа, крепко привязанный к нему, потом срывается, перемещается к новому соседу и.т.д.</i> (Džurinskij: O porjadke v prirode ur Chimija i žizn'. NKRJA)	<i>En atom sitter nära och hårt ihop med en angränsande atom en viss tid, för att sedan upplösas och placera sig vid en ny angränsande atom.*</i>

I exempel (96) saknas adverb, i stället uttrycks adverbialen med ett substantiv i instrumentalis *карданом* - om bilen sitter fast med kardanaxeln i en stubbe kan den förmodligen anses sitta fast ordentligt och kan jämföras med en båt om vilken i denna situation man säger *сидеть на мели*.

(96)	<i>Машина карданом сидит на пне, рядом валяются рассыпанные передние рессоры.</i> (V. Možajev: Lesnaja doroga. NKRJA)	<i>Bilen sitter fast med kardanaxeln i en stubbe och bredvid ligger de främre fjädrarna utspridda.*</i>

3.2.2. Abstrakta subjekt

Människan är behållare för tankar, känslor, kunskaper, idéer och sjukdomar. Landmärket är kroppen, huvudet, hjärnan och minnet. Verbet *sitta/sидеть* kan användas i båda språken, men i ryskan finns det stränga kravet att endast det som är djupt och fast rotat har förmåga att sitta.

3.2.2.1. Negativa känslor

Till följd av kravet att känslor, till exempel, måste vara djupt och fast rotade, begränsas ofta användningen av verbet till att omfatta negativa känslor. Sådana känslor är *раздражение* (förbittring), *злость* (förtrytelse), *ревность* (missunnsamhet), *зависть* (avundsamhet), *страх* (rädsla), *стыд* (skam), *обид* (missfirmelse) (Zorikhina 1998:271). I exempel (97) återfinns det i ryskan idiomatiska

uttrycket *сидит в печёнках у кого-либо*. Inälvorna och speciellt levern anses vara det ställe där man oftast känner irritation, förargelse och även skräck (Zorikhina 1998:258-259).

(97)	<i>Ведь это, подлый страх у нее всю жизнь в печенках сидит,...</i> (Ju. Dombrovskij: Fakul'tet nenužnyx veščej: IV. NKRJA)	<i>Men det beror ju på denna vedervärdiga skräck som hela hennes liv har suttit där i maggropen.*</i>
(98)	<i>Только не могу уже больше переживать это унижение, этот проклятый страх, что сидит у меня где-то под кожей.</i> (Ju. Dombrovskij: Fakul'tet nenužnyx veščej:I. NKRJA)	<i>Det är bara det att jag inte längre kan uthärda denna kränkande behandling, denna förhatliga skräck, som sitter inom mig någonstans.*</i>
(99)	<i>Но досада и зло сидели в нем очень глубоко и необыкновенно помогли ему найти как раз те дружеские, соблазнительные, насмешливые слова, которые ...</i> (F. Knorre: Vesennaja putëvka. NKRJA)	<i>Men hans förtret och uppbragthet satt mycket djupt och hjälpte honom ovanligt nog att finna exakt de vänliga, ömsinnade och ironiska ord, som ...*</i>
(100)	<i>Вторым был Спириин, в нутре которого как раз сидела эта постоянно свербящая его зависть к тем, кто побогаче.</i> (E. Jevtušenko: Jagodnye mesta. NKRJA)	<i>Den andre var Spirin, hos vilken inombords denna ständigt gnagande känsla av avund satt mot alla som hade det bättre ställt.*</i>

3.2.2.2. Smärta och sjukdomar

Smärtor, värk, sjukdomar (*боль, болезни*) kan även anses sitta tillräckligt djupt i ryskan för att *сидеть* ska kunna användas. Såväl i svenskan som i ryskan ligger här en betydelse i verbet av beständighet och varaktighet samt även av uppgivenhet.

(101)	<i>Работаю месяц или два, а то и три, думать забуду, как оно пахнет, спиртное [...] -Но все-таки она сидит во мне, болезнь моя. .</i> (Ju. Krymov: Tanker "Derbent" ur Zorikhina 1998:269)	<i>Jag arbetar en, ett par och även tre månader och man skulle kunna tro att jag skulle glömma lukten av sprit. Men denna, min sjukdom, lämnar likväl mig aldrig.*</i>
(102)	<i>Может, это болезнь какая-то в нас сидит ...</i> (S. Aleksijevič: Cinkovye mal'čiki. NKRJA)	<i>Det är kanske en sjukdom som drabbar oss alla.*</i>
103)	<i>Различные недомогания и боли, которые сидели в вас годами, возможно, десятилетиями, истязали вас и причиняли страдания, отнимали</i> (A. Jaškin: Programma indul'girovanija. Ozdorovlenie organizma, razvítie sily voli, sily ducha, chrabrosti i smelosti karatista. "Boevoe iskusstvo planety", 2003.12.08. NKRJA)	<i>Olika sorter av opasslighet och värk, som ni drabbats av i årtal, kanske i årtionden, plågat och förorsakat er lidande, berövat er ...*</i>

Även *kraft* kan ha kroppen som sitt landmärke.

(104)	<i>Широкая сутулая спина и длинные руки говорили о недюжинной силе, когда-то сидевшей в этом износившемся старом теле;</i> (Mamin-Sibirjak: Klád. NKRJA)	<i>Den breda krökta ryggen och de långa armarna vittnade om denna enastående kraft som en gång suttit i denna gamla utslitna kropp.*</i>

3.2.2.3. Tankar

Landmärket vid *сидеть* är mycket ofta huvudet, hjärnan och minnet (*голова, мозг, память*).

(105)	<i>Говорил [князь Андрей] о том, о другом, а у самого как будто мысль какая-то в голове</i>	<i>Han talade om än det ena och än det andra, men det var som om en viss tanke envist satt fast i</i>

	<i>звоздем сидит.</i> (Kuprin: Kartina I:283)	<i>huvudet på honom.*</i>
(106)	<i>В памяти сидело... Знали, что железной рукой, каленым железом, ежовой руковицей ... эти ребята наведут порядок...</i> (S. Aleksijevič: Vremja second-hand. NKRJA)	<i>Det satt i vårt medvetande... Vi visste om att dessa män kunde bringa ordning genom att ta i med hårdhandskarna, hålla oss i strama tyglar, i sitt järngrepp...*</i>
(107)	<i>... когда я придумывал разные предлоги, чтобы пойти к ней, во мне уже сидела крепкая уверенность, что я это непременно сделаю.</i> (A. Čechov: Žena VII:474)	<i>... medan jag funderade ut olika förevändningar för att gå till henne, var jag redan inom mig helt övertygad om att jag absolut skulle göra det.*</i>

4. Diskussion och slutord

Avsikten med denna uppsats har varit dels att undersöka huruvida och hur verben *sitta* och *сидеть* vad beträffar semantiska drag skiljer sig från varandra samt vilka likheter det finns mellan dem, dels att jämföra olika konkreta och abstrakta användningar av svenskans och ryskans ekvivalenter av *sitta/cидеть* i motsvarande kontexter.

Efter att ha kategoriserat och analyserat denna mängd exempel med verbet *sitta/cидеть* följer här med kommentarer en sammanfattning över i vilka fall det finns en överensstämmelse och när det förekommer avvikelser med avseende på verbets betydelse och bruk i svenskan och ryskan. Framställningen ska dock inte betraktas som uttömmande. Vidare berörs den roll den kognitiva semantikens begrepp och Moskva-skolans funktionella syn spelat för att beskriva hur och när verbet används, omnämns problem med det litterära materialet och slutligen ges förslag till fortsatt forskning.

4.1. Sammanfattning och kommentarer

En av uppsatsens frågeställningar var att undersöka vilka likheter och olikheter svenskans *sitta* och ryskans *сидеть* har vad gäller semantiska drag. I min analys utgick jag från den översikt över betydelser hos *сидеть* som återfinns i MAS och jämförde dessa definitioner med de som presenteras av *sitta* i NEO. Indelningen i MAS är grundligare och finare i jämförelse med den i NEO och vi finner en viss överensstämmelse beträffande definitionerna i punkterna 1-2 i NEO och I-VI i MAS. Jag måste dock tillstå att det är lite omotiverat att i MAS under Punkt I föra in gruppen (c) (om *vårtor, fläckar*). Punkterna 1 och 2 i NEO avser verbets användning tillsammans med animata subjekt och Punkt 3 dess användning uteslutande med inanimata subjekt, såväl konkreta som abstrakta, kan jämföras med Punkterna VIII och I (c) i MAS. Punkt X i MAS motsvaras av Punkt 4 i NEO.

Vad beträffar bruket av verbet *sitta/cидеть* vid animata subjekt, där det kan uppträda dels som ett verb som betecknar kroppsställning, dels som ett befintlighetsverb, kan allmänt sägas att det finns tydliga likheter mellan ryskan och svenskan. Granskar vi språkliga kontexter där verbet förekommer är

det karakteristiskt i både ryskan och svenskan att verbet har betydelse av 'inaktivitet', 'passivitet' och 'vila'. Med tanke på att en sittande person vanligen varken rör på armar, ben eller huvud förknippas verbet med överksamhet, vilket exempel (44) och (45) visar. Fåglar har visserligen både ben och stjärt och kan stödja sig med hjälp av fötterna, men då de inte flyger intar de en vilande ställning och anses sitta. I ryskan kan man inte använda verbet *ligga/лежать* om t.ex. ormar eller fåglar, vilket vi gör i svenskan (Sjögren 1972:7), eftersom det då skulle innebära att djuret inte lever (Kravchenko 2001:223). Där finner vi förklaringen till varför det på ryska måste heta: *На воде сидели утки* (Zorikhina 2001).

Vidare kan sägas utifrån de studerade exemplen att 'orörligheten', oavsett om den uttrycks med *sitta/сидеть* eller med något annat av de svenska positionsverben, kan vara av kortare eller längre varaktighet. Det är dock inte nödvändigt att ange dess längd. Vanliga tidsadverb vid *sitta/сидеть* är *länge/долго* och en *kort stund/недолго*, ett adverb som anger tidrymden som t.ex. *hela natten/всю ночь* eller tidpunkten som t.ex. *nu/сейчас* eller *klockan sju på kvällen/в семь часов вечера*.

Å ena sidan har verbet *sitta/сидеть* betydelse av 'icke-verksamhet', men å andra sidan finner vi verbet både i ryskan och svenskan i sammanhang där det talas om verksamhet, arbete och handling. Betydelsen hos verbet *сидеть* i satsen *сиджу пишу* är en annan, än den vi finner i *да вот сиджу тут* eller i *сиджу дома*. För att kunna skriva, läsa eller lösa en uppgift måste vi sitta vid ett bord och inta en arbetsställning. Att sitta vid ett bord tillför verbet *sitta/сидеть* en valör av 'verksamhet' och 'aktivitet' och inte heller i svenskan är vi främmande för denna betydelse hos verbet (*sitta med sitt arbete, sitta med någon/något*).

I fråga om uttryck där användningar av *sitta/сидеть* refererar till innehav av post, till uppehållsort där uppdrag utförs eller till fängelsevistelse finns det ovanligt stora likheter mellan ryskan och svenskan, vilket kanske beror på att dessa sysslor och uppdrag oftast utföres sittande och därigenom bidragit till att valet av verbet *sitta/сидеть* känts naturligt, fastän bruket av kopulan *быть* också förekommit i mitt material.

Skillnaden mellan ryskan och svenskan är inte heller så stor när *sitta/сидеть* används för att beskriva det tillstånd, belägenhet eller sinnesstämning subjektet befinner sig i. I de fall då subjektet måste underkasta sig försakelse och umbäranden kan *сидеть* återges på svenska med 'leva'. I ryskan är det möjligt att säga *сидеть на диете* och även *на консервах*. Någon får sitta där övergiven i avsaknad av någon eller något. På svenska finns den juridiska termen, 'sitta på vatten och bröd' och även det enligt SAOB föråldrade uttrycket 'sitta på födoråd'²², som sedermera ersatts av 'sitta/leva på undantag'. I det svenska uttrycket *sitta på glasberget (сидеть в девках)* återfinns samma betydelse hos verbet i båda språken²³.

²² Åttnjuta livstidsunderhåll (mat och husrum) vid försäljning av t.ex. gård

²³ Se Bilaga exempel (10). Blir man inte uppbjuden till dans, får man sitta.

Verbet *sitta/cудеть* kan också förekomma tillsammans med inanimata subjekt, vilket i ryskan²⁴ inte alls är lika vanligt som i svenskan²⁵. Den största gruppen som hör hit är givetvis kläder (Punkt X i MAS och Punkt 4 i NEO) och här finns ingen skillnad mellan språken. Den speciella betydelse hos *sitta* som Jacobsson (1996:52) benämner inte bara “angjordhet”, utan “god angjordhet”, och illustrerar med satsen “Nu skulle det sitta med en kopp kaffe”, torde vi finna här. När verbet *sitta/cудеть* begagnas om kläders passform anser Rakhilina, att det som avses är hur plagget passar figuren (2003:326). Newman är mera böjd att utgå från personen som bär plagget och diskuterar huruvida denne känner sig bekväm och trivs med att bära det (2002:19). Denna betydelseutvidgning verbet fått i våra språk härrör enligt honom från vår uppfattning om att det är bekvämt, vilsamt och skönt att sitta.

Användningen av verbet *судеть* som vi möter i ryska kulinariska sammanhang (Punkt VII i MAS) saknas i svenskan. Betydelsen hos *судеть* av oföränderlighet, statiskhet och orörlighet är här aktuell. Verb i svenskan som tillskrivs sådana egenskaper är de två andra positionsverben, *ligga* och *stå* beroende på om föremålet har horisontell eller vertikal utsträckning (Kvist Darnell 2008:191). Sjögren (1972:6) diskuterar valet av kausativa verb i de två satserna *jag sätter alltid bilen i garaget* och *biltjuvarna ställde bilen mitt ute i skogen*. I det senare fallet förstärks betydelsen av övergivenhet genom valet av verb.

Verbet *sitta* begagnas i svenskan allmänt om föremål som är fästade, instuckna, anbringade, dvs. befinner sig och är placerade någonstans. Det finns i svenskan ett krav på angjordhet, men i ryskan krävs en mycket djupare förankring i landmärket, vilket naturligtvis bidrar till att minska verbets användning. Det är här de stora skillnaderna mellan språken kan iakttas och i synnerhet här märks förmågan hos verbet *sitta/cудеть* att binda andra ord till sig, valensbindning. Det kan vara svårt att avgöra vad som kan hänföras till semantisk och vad som kan hänföras till syntaktisk valens (SAG I:236).

Som vi sett i exempel (68) används kopulan *быть* om ringen som sitter på fingret, men om den råkar sitta ordentligt fast och en bestämning som *крепко, плотно*, i det här fallet *прочно*, läggs till verbet är det möjligt att använda *судеть* som exempel (70) visar eller det är obligatoriskt. Det går bra även när satsen är negerad²⁶. I avsnitt 3.2.1.6. med hänvisning till Rakhilina hävdades att verbet *судеть* aldrig kunde begagnas vid en skruv eller mutter till skillnad från en spik, då skruven och muttern förutsätter ett förborrat hål. Men som exempel (85) visar går det utmärkt om vi fogar ett adverb som *плотно* till verbet *судеть*.

²⁴ Drygt 1 % vardera med konkreta och abstrakta inanimata subjekt (Schönefeld 2006:311)

²⁵ 10 % med konkreta inanimata och 1 % med abstrakta inanimata subjekt används verbet *sitta* (Viberg 2016:137)

²⁶ *Галстук сидит не плотно, заправки выскочили, и воротник то и дело расходится – Hans slips är så löst knuten, kragknapparna har lossnat och kragen går ideligen upp.* (Čechov, Anton P.: Ivan Matveič Del 4:372-373)*

För att det ska vara möjligt i ryskan att använda verbet *сидеть* när man ska beskriva hur kroppsdelar, huvudbonader eller föremål på kroppen är placerade måste man lägga bestämmningar till trajektorn och/eller landmärket.

Då fläckar (*пятно*) vanligtvis sitter djupt och inte så lätt låter sig avlägsnas, används i ryskan verbet *сидеть* om dem. Här finns betydelsen beständighet, varaktighet. Detsamma torde gälla vad jag kallat icke-prydnader på kroppen. De är tillräckligt djupt och fast rotade och det krävs inte några bestämmningar till vare sig landmärket eller trajektorn för att få bruka verbet *сидеть*.

Även om känslor, idéer, tankar, värk och sjukdomar kan man i ryskan begagna verbet *сидеть*. Det måste dock påpekas att gruppen känslor omfattar negativa känslor, då de lättare uppfyller kraven på djup förankring.

Diverse föremål kan sitta på väggen i svenskan, men i ryskan använder man i stället ett annat positionsverb, *hänga*, för att beskriva detta tillstånd. Man kan också välja ett mer specifikt verb i preteritum particip passivum, som tydligare förklarar hur föremålet är fastsatt (...к стене приколот листок бумаги...). Ett annat alternativ är att beskriva den handling som föregick, dvs. med ett perfektivt verb i preteritum pluralis (*в стенку ввинтили телефон*).

4.2. Den kognitiva semantikens betydelse

Den kognitiva semantiken har delvis legat till grund för denna analys. I avsnitt 3.1.1.1. förklarades vad som bestämmer valet av preposition *på/на* eller *i/в* vid det prototypiska *sitta/сидеть*. Redan här märker vi hur BEHÅLLARE - eller KONTAKT - och KOPPLING -metaforen genomsyrar såväl svenskan som ryskan vid verbet *sitta/сидеть*. När verbet därefter beskrivs som ett befintlighetsverb som anger trajektorns lokalisering, konceptualiseras landmärket, dvs. fängelset/kommunstyrelsen/marken/kroppen/huvudet, som BEHÅLLARE. Då verbet *sitta/сидеть* har betydelsen "angjord", som vid t.ex. föremål placerade på kroppen, opererar det på schemat KONTAKT och KOPPLING och dit kan också hänföras satser som 'flugan sitter i taket'.

Nu är skillnaderna i svenskan och ryskan beträffande användningen av verbet *sitta/сидеть* som vi sett inte så stora, men den kunskap vi fått om när verbet kan och inte kan begagnas är inte oväsentlig. För förståelsen och inläringen av ett verb som *сидеть* har den kognitiva semantiken en mycket viktig funktion. Dess åskådliga framställningssätt kan utgöra en viktig del i undervisningen och ge värdefulla ledtrådar i tänkandet. Vi uppfattar kategorierna trajektor och landmärke, del och helhet, vertikalt och horisontellt, centrum och periferi, fram och bak och med hjälp av metaforer överför vi kunskaper om det bekanta till det obekanta, det kända till det okända. Våra föreställningar om verkligheten återspeglas i språket.

Den kognitiva semantikens synsätt och metoder har ett praktiskt användningsområde i undervisningen och kan tillämpas inom didaktiken. De redskap den äger för att beskriva rumsuttryck kan avsevärt underlätta språkundervisningen och inläringen av positionsverben anser jag.

4.3. Samspelet mellan lexikon och grammatik

Arbetet med denna studie har gett mig nya insikter om förhållandet mellan lexikon och grammatik och, i synnerhet, om den roll konstruktionerna spelar i samspelet mellan lexikon och grammatik. Språket är uppbyggt av både ord och konstruktioner och den viktigaste rollen i språket, även i grammatiken, har betydelsen.

Det är tydligt att betydelsen hos verbet *sitta/cudemь* avgör vilka krav som ställs på vad som kan ingå som subjekt och vilka bestämmningar som kan, bör eller måste ingå i verbfrasen. Språket är uppbyggt av både ord och konstruktioner. Tar vi bort alla bestämmningar får vi betydelsen 'sitta' i motsats till 'stå' eller 'ligga'. På samma sätt skiftar betydelse hos *sitta/cudemь* om vi ändrar adverbialen 'på en stol' till 'i köket'. I det senare fallet kan vi byta ut 'sitter' mot 'är' i större utsträckning.

Allmänt kan sägas att det ryska verbet *cudemь*, i jämförelse med det svenska *sitta*, kräver många fler bestämmningar eller tilläggsled för att kunna begagnas, i synnerhet, vid inanimata subjekt, vilket givetvis är förklaringen till dess låga frekvens inom den här gruppen. Resultatet av min undersökning av antalet förekomster av *sitta/cudemь* i *Neros bågare* blev siffran 139 för originalet och 90 för den ryska översättningen.

4.4. Tankar kring materialet och slutord

Som tidigare påpekats är inte min framställning att betraktas som uttömmande. Då arbetet med uppsatsen inleddes var min förhoppning att det utifrån det genomgångna litterära materialet skulle vara möjligt att komma fram till hur verbet *sitta* realiseras i ryska översättningar och *cudemь* i svenska översättningar. Det visade sig dock snart att det finns betydligt fler översättningsmöjligheter än man kunnat ana, vilket hos mig väckt många tankar och framkallat flera frågeställningar, som vore intressanta att utforska i framtiden. Med hjälp av olika översättningstransformationer har översättarna förtydligat och framhävt vissa drag och ofta gett språket en högre grad av uttrycklighet än positions verbet *sitta/cudemь* kan erbjuda.

Inte heller var *sitta/cudemь* vid inanimata subjekt, varken i det svenska eller ryska materialet, särskilt frekvent, vilket ledde till att lämpliga och passande exempel måste sökas i NKRJA och därefter översättas av mig. I en parallellkorpus finns troligen inte denna starka överensstämmelse mellan *sitta* och *cudemь*, som mina exempel uppvisar. En vidare analys baserad på en omfattande parallellkorpus skulle troligen bättre kunna avgöra hur *sitta/cudemь* realiseras och ge en mer

heltäckande beskrivning av hur verbet används i ryskan och vad det motsvaras av i svenskan. De två andra positionsverben, *stå* och *ligga*, borde också undersökas och kartläggas på liknande sätt.

Även om denna uppsats inte gett svar på alla frågor om vad som sitter och inte sitter i ryskan, har den dock på sitt sätt bidragit till att ge en mer nyanserad och utförlig beskrivning av verbet *сидеть*, än den vi får i ett tvåspråkigt lexikon. Det är ett mycket märkligt verb; förutom att det är ett positionsverb, används det i överförd och i metaforisk betydelse. Det mest anmärkningsvärda är dock att det kan ha så motsatta betydelser, som aktivitet – inaktivitet verksamhet – icke-verksamhet, positiv förnimmelse – negativism.

5. Litteratur och material

- Allén, Sture. 1971. *Nusvensk frekvensordbok baserad på tidningstext*. Del 2. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Ameka, Felix och Stephen Levinson. 2007. "Introduction. The typology and semantics of locative predicates: posturals, positionals, and other beasts". *Linguistics* 45-5/6:847-871.
pubman.mpg.de/.../Ameka_2007_introduction.pdf
- Apresian, J. 1995. *Leksičeskaja semantika*. Moskva: Škola "Russkij jazyk".
- Berthele, Raphael och M. Whelpton, Å. Næss, P. Duijff. 2015. "Static spatial descriptions in five Germanic languages". *Language Sciences*. 49:82-101.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0388000114000692>
- Blensenius, Krister. 2005. *Progressive Constructions in Swedish*. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 25. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Boguslavskij, Igor & Leonid Iomdin. 2009. "Moscow Semantic School". I *Die slavischen Sprachen*. Utgivare: S. Kempgen, P. Kosta, T. Berger, K. Gutschmidt. Band 1. Berlin-New York: Walter de Gruyter.
- Bolander, Maria. 1980. *Om predikativens funktion i svenskan. Om adjektiv som subjektiva predikat*. Acta Universitatis Umensis. Umeå: Universitetet i Umeå.
- Cognitive Linguistics: Basic Readings*. 2006. Utg: Geeraerts, D. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Cognitive Linguistics Today*. 2002. Utg.: Lewandowska-Tomaszczyk, B., Turewicz, K. Vol.6. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- Croft, William & D.A. Cruse. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Knop, Sabine. 2015. "Conceptual tools for the description and acquisition of the German posture verb *sitzen*". *Academic Journal*. 11:127-160.
- Durst-Andersen, Per. 2011. *Linguistic Supertypes: A Cognitive Semiotic Theory of Human Communication*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Fagan, Sarah. 1991. "The Semantics of the Positional Predicates Liegen/Legen, Sitzen/Setzen, and Stehen/Stellen". *Die Unterrichtspraxis*. 24(2):136-145.
- Fedotova, S.V. 2001. "K opisaniu nekotorych svojstv russkich glagolov, oboznačajuščich položenie tela v prostranstve. (Koncept prostranstva v lingvistike i nekotorye specifičeskie osobennosti ego realizacii v russkom jazyke)". I *Jazyk, soznanie, kommunikacija*: 119-130. Krasnych V.V. och A.I. Izotov (utg.). www.philol.msu.ru/~slavphil/books/jsk_20_13fedotova.pdf
- Geeraerts, D. 2006. "Introduction: A rough guide to Cognitive Linguistics". I *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. 2006. Utg: Geeraerts, D. Berlin: Mouton de Gruyter.

- Gunnarsson, Gunnar och Gunnar, Jacobsson. 1962. *Rysk grammatik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Herskovits, Annette. 1986. *Language and spatial cognition. An interdisciplinary study of the prepositions in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jakobsson, Ulrika. 1996. *Familjelika betydelser hos stå, sitta och ligga – en analys ur den kognitiva semantikens perspektiv*. Nordlund 21. Småskrifter från Institutionen för nordiska språk i Lund. Lund: Institutionen för nordiska språk i Lund.
- Jakobsson, Ulrika. 1999. "Svenska och franska språkets referens till stående person". *Språk och stil* 9:71–100.
- Jakobsson, Ulrika. 2002. "Om det metaforiska mötet mellan konkreta verb som svenskans *gå och ligga* och engelskans *run*". *Språk och stil* 12:189–210.
- Johnson, Mark. 1987: *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Reason and Imagination*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Jørgensen, Nils och Jan Svensson. 1987. *Nusvensk grammatik*. Malmö: Gleerups.
- Keegan, J.M. 2002. "Posture Verbs in Mbay". I *The Linguistics of sitting, standing and Lying*. Typological Studies in Language 51:333–358. J. Newman (utg.). Amsterdam: John Benjamins.
- Kilian-Hatz, C. 2002. "The Grammatical Evolution of Posture Verbs in Kxoe". I: *The Linguistics of Sitting, Standing and Lying*. Typological Studies in Language 51:315–332. J. Newman (utg.). Amsterdam: John Benjamins.
- Kortteinen, Pauli. 2005. *Les verbes de position suédois stå, sitta, ligga et leurs équivalents français*. Institutionen för Romanska språk. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kravchenko, Alexander. 2001. "Russian verbs of spatial orientation *stand, sit, lie*". *Cognition in Language Use: Selected Papers from the 7th International Pragmatic Conference*. Antwerpen: International Pragmatics Association. E. Nemeth (utg.). Vol. 1: 216-225.
http://www.academia.edu/1145949/Russian_verbs_of_spatial_orientation_stand_sit_lie
- Kutscher, Silvia och Eva Schultze-Berndt. 2007. "Why a folder lies in the basket, although it is not lying: the semantics and use of German positional verbs with inanimate figures". *Linguistics*. 45-5/6:983-1028.
- Kvist Darnell, Ulrika. 2008. *Pseudosamordningar i svenska – särskilt sådana med verben sitta, ligga och stå*. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:198403/FULLTEXT01>
- Lakoff, George och Mark Johnson. 1980: *Metaphors We Live By*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George. 1987. *Women, Fire and Dangerous Things – What Categories reveal about the Mind*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald. 2002. "Theory, Method, and Description in Cognitive Grammar". I *Cognitive Linguistics Today*. Red.: Lewandowska-Tomaszcyk, B., Turewicz, K. Vol.6:13-40. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.

- Lemmens, Maarten. 2002. "The semantic network of Dutch posture verbs". I *The Linguistics of Sitting, Standing, and Lying*. Typological Studies in Language 51:103–139. J. Newman (utg.). Amsterdam: John Benjamins.
- Lindvall, Lars. 2001. "It's just sitting there – Den bara står och ligger där. När engelskt *sit* inte betyder 'sitta'". I *Festskrift till Martin Gellerstam* den 15 oktober 2001 gäller stam, suffix och ord sammanställd av Sture Allén, Sture Berg, Sven Göran Malmgren, Kerstin Norén och Bo Ralph. Del 29: 276-291 i Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ljaševskaja, O.N. och S. A. Šarov. 2009. *Novyj častotnyj slovar' russkoj leksiki*. <http://dict.ruslang.ru/freq.php>
- MAS = *Slovar' russkogo jazyka v četyrěch tomach*. 1984. Moskva: Russkij jazyk.
- NEO = *Nationalencyklopedins ordbok*. 1996. 1-3. Höganäs: Bra böcker.
- Newman, John. 2002. *The Linguistics of Sitting, Standing, and Lying*. Typological Studies in Language 51. Amsterdam: John Benjamins.
- Newman, John och Toshiko Yamaguchi. 2002. "Action and state interpretation of 'sit' in Japanese and English". I: *The Linguistics of Sitting, Standing and Lying*. Typological Studies in Language 51:43-59. J. Newman (utg.). Amsterdam: John Benjamins.
- NKRJA = Nacional'nyj korpus russkogo jazyka. <http://ruscorpora.ru/index.html>.
- Norén, Kerstin. 1996. *Svenska partikelverbs semantik*. Nordistica Gothoburgensia 17. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Norstedts ryska ordbok*. 2010. U. Birgegård & E. Marklund Sharapova (red.). Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Pul'kina, Il'za M. 1968. *A short Russian Reference Grammar*. Moskva: Progress Publishers.
- Rakhilina, Ekaterina V. 1998. "Semantika russkikh «pozicionnykh» predikatov stojat', ležat', sidet' i viset'". *Voprosy jazykaznanija*. 6:69-80.
- Rakhilina, Ekaterina V. och M. Lemmens. 2003. "Rusistika i tipologija: leksičeskaja semantika glagolov so značeniem sidet' v russkom i niderlandskom". *Russian Linguistics*. 27:313-327.
- Rice, Sally. 2002. "Posture and existence predicates in Chipewyan. Lexical and semantic density as a function of 'stand'/'sit'/'lie' continuum". I *The Linguistics of Sitting, Standing, and Lying*. Typological Studies in Language 51:61–78. J. Newman (utg.). Amsterdam: John Benjamins.
- Rivelis, Eugene. 2010. *Syntax för ryskstuderande*. Didactica Slavica Nr 4. Slaviska institutioen. Stockholm: Stockholms universitet.
- Saeed, John. 2003. *Semantics*. Second edition. Oxford & Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers Ltd.
- SAG = *Svenska Akademiens Grammatik*. Band 1 – 4. 1999. Teleman Ulf, Hellberg, Staffan, Andersson, Erik. Stockholm: Nordstedts Ordbok. Svenska Akademien.
- SAOB = Svenska Akademiens Ordbok (Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien). www.saob.se

- Sjögren, Peter A. 1972. "Konsten att placera. En studie i placerarverbens semantik". 3-betygsuppsats. Institutionen för allmän språkvetenskap vid Stockholms universitet.
- Schönefeld, Doris. 2006. "From conceptualization to linguistic expression: Where languages diversify". *Trends in Linguistics. Studies and monographs* 172:297-344.
- Sjöström, Sören. 2001. *Semantisk förändring. Hur ord får nya betydelser*. Lund: Studentlitteratur.
- Song, Jeo Jung. 2002. "The posture verbs in Korean. Basic and extended uses". I *The Linguistics of Sitting, Standing, and Lying*. Typological Studies in Language 51:359–385. J. Newman (utg.). Amsterdam: John Benjamins.
- Svensk handordbok. Konstruktioner och fraseologi*. 1970. Red: Ture Johannisson och K.G. Ljunggren. Nämnden för svensk språkvård. Stockholm: Norstedt & söner.
- Svensson, Kristina. 2005. *Uno studio contrastivo svedese – italiano sui verbi svedesi stå, sitta e ligga*. Institutionen för Romanska språk. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a Cognitive Semantics. Typology and Process in Concept Structuring*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Viberg, Åke. 1985. "Andraspråksinläring i tvärspråkligt perspektiv. I *Svensklektionen för invandrare. Lärar-PM*. Redaktör: Birgitta Samuelson. Malmö: Gleerups.
- Viberg, Åke. 1990. "Svenskans lexikala profil". I E. Andersson & M. Sundman (utg.) *Svenskans beskrivning* 17:391-408. Åbo: Åbo akademiska förlag.
- Viberg, Åke. 2013. "Posture verbs. A multilingual contrastive study. I *Languages in Contrast*. 13(2):139-169. John Benjamins Publishing Company.
- Viberg, Åke. 2016. "What happens in translation? A comparison of original and translated texts containing verbs meaning SIT, STAND and LIE in the English-Swedish Parallel Corpus (ESPC)". *Nordic Journal of English Studies*. 15(3):102-148.
- Wellros, Seija. 2000. "Varje gång jag säger sten ... Om begrepp, referensramar och förförståelse". I: *Svenska som andraspråk: Mera om språket och inläringen*. Lärarbok 2. Red. Cerú Eva. Stockholm: Natur och kultur.
- Whorf, Benjamin Lee. 1956. *Language, Thought, and Reality. Selected Writing by Benjamin Lee Whorf*. Redigerad av J. Carroll. Cambridge, MA: MIT Press.
- Zorikhina-Nilsson, Nadežda. 1994. "Vyraženie semantiki psihologičeskogo i fiziologičeskogo sostojanija čeloveka v vyskazyvanijach s glagolami "položeniya v prostranstve" v ruskom jazyke". *Scando-Slavica*, 40:1:190-208.
- Zorikhina-Nilsson, Nadežda. 1998. *Glagoly položeniya v prostranstve v sovremennom ruskom jazyke*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Zorikhina-Nilsson, Nadežda. 2001. "Semantika glagolov položeniya v prostranstve v ruskom i švedskom jazykach". *Meždunarodnyj kongress issledovatelej russkogo jazyka "Russkij jazyk: istoričeskie sud'by i sovremennost"*. *Sbornik tezisov*. Moskva: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta.

Material

- Bek, Aleksandr. 1987. *Novoe značenie*. Moskva: Knižnaja palata.
- Bek, Aleksandr. 1973. *Nyutnämningen*. Översättning: Bengt Jangfeldt. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bunin, Ivan. 2000. *Povesti i rasskazy sozdannye posle 1917 goda i vyšedšie za granicej*. Moskva: Izdatel'stvo Folio.
- Bunin, Ivan. 1984. *Sočinenija v trech tomach*. Moskva: Chudožestvennaja literatura.
- Bunin, Ivan. 1950. *Mitias kärlek/Livets bågare*. Översättning: Sigurd Agrell. Stockholm: Ryska klassiker. Tidens förlag.
- Marinina, Aleksandra. 1998. *Ubijca ponevole*. Moskva: Eksmo Press.
- Marinina, Aleksandra. 1999. *Mördare mot sin vilja. Ett fall för Anastasija Kamenskaja vid Mosk vapolisen*. Översättning: Magnus Dahnberg. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Rasputin, Valentin. 1986. *Poslednij srok; Proščanie s Matëroj; Požar: povesti*. Moskva: Sovetskaja Rossija.
- Rasputin, Valentin. 1986. *Avsked från Matiora*. Översättning: Malcolm Dixelius. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Rybakov, Anatolij. 1987. *Deti Arbata*. Ur "Družba narodov". Nr 4, 5, 6.
- Rybakov, Anatolij. 1987. *Arbats barn*. Översättning: Hans Björkegren. Stockholm: Brombergs Bokförlag AB.
- Sorokin, Vladimir. 2010. *Metel'*. Moskva: Izdatel'stvo Astrel'.
- Sorokin, Vladimir. 2013. *Snöstormen*. Översättning: Ben Hellman. Stockholm: Norstedts.
- Solženicyn, Aleksandr. 1975. *Bodalsja telënok s dubom. Očerki literaturnoj žizni*. Paris: YMCA-Press.
- Solzjenitsyn, Aleksander. 1975. *En kalv med eken stångades*. Översättning: Hans Björkegren. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Claesson, Stig. 1995. *Vem älskar Yngve Frej*. Stockholm: Natur och kultur.
- Klaeson, Stig. 1988. *My ljubim Ingve Freja*. Översättning: B. Erchova. Moskva: Molodaja gvardija.
- Danielsson, Tage. 1999. *Tage Danielssons paket. Sagor för barn över 18 år*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Danielsson, Tage. 1974. *Skazki dlja detej starše 18 let*. Översättning: L. Braude. Moskva: Molodaja gvardija.
- Delblanc, Sven. 1973. *Åminne. En berättelse från Sörmland*. Stockholm: Bonniers.
- Delblanc, Sven. 1979. *Kära farmor*. Stockholm: Bonniers.
- Del'blank, Sven. 1987. *Reka pamjati*. Översättning: L. Gorlina. *Dorogaja babuška*. Översättning: V. Mamonova (kapitel 1 – 5), K. Fedorova (kapitel 6 – 10). Moskva: Raduga.
- Lidman, Sara. 1978. *Hjortronlandet*. Stockholm: Bonniers.
- Lidman, Sara. 1978. *Kraj moroški*. Översättning: L. Ždanov. Moskva: Chudožestvennaja literatura.
- Mårtenson, Jan. 1988. *Neros bågare. En Homandeckare*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

- Mortenson, Jan. 1991. *Kubok Nerona*. Översättning: N. Fëdorov. Ur "Literaturnaja panorama". 2:429 – 618. Moskva: Chudožestvennaja literatura.
- Strindberg, August. 1961. *Dramer av Strindberg*. Del 1 och Del 2. Stockholm: Sveriges Radio.
- Strindberg August. 1992. *Fröken Julie. Ett drömspel*. Stockholm: Norstedts..
- Strindberg, August. 2006a. *Röda rummet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Strindberg, August. 2006b. *Ett halvt ark papper och andra noveller*. Lund: Bakhåll.
- Strindberg, August. 2012. *Ensam – fyra noveller*. Göteborg: Lindelöws bokförlag.
- Strindberg, Avgust. 1986. *Izbrannye proizvedenija v dvuch tomach*. Moskva: Chudožestvennaja literatura.
- Del 1
 Strindberg, Avgust: *Otec*. Översättning: E. Surits
 Strindberg, Avgust: *Fröken Žjuli*. Översättning: E. Surits
 Strindberg, Avgust: *Krasnaja komnata*. Översättning: K. Teljatnikov
 Strindberg, Avgust: *Muki sovesti*. Översättning: S. Fridljand
 Strindberg, Avgust. *Novelly iz ciklov "Braki"*. Översättning: A. Afinogenova, och N. Krymova
- Del 2
 Strindberg, Avgust: *Odinokij*. Översättning: S. Tarchanova
 Strindberg, Avgust: *Listok bumagi*. Översättning: V. Tsyrlina
 Strindberg, Avgust: *Sonata prizrakov*. Översättning: E. Surits
- Strindberg, Avgust. 1997. *Romany; P'esy*. Moskva: Chudožestvennaja literatura.
 Strindberg, August: *Na puti v Damask*. Översättning: A. Afinogenova
 Strindberg, August: *Igra snov*. Översättning: A. Afinogenova
- Wahlöö, Per och Sjövall, Maj. 2002. *Terroristerna. Roman om ett brott*. Stockholm: Piratförlaget..
- Valë, Per och Ševal', Maj. 1978. *Naëmnye ubijcy*. Översättning: L. Ždanov. Moskva: Progress.
- Čechov, Anton P. 1976. *Polnoe sobranie sočinenij i pisem v tridcati tomach*. Moskva: Nauka.
 Pis'ma. Tom V
 Sočinenija: Tom. IV. Ivan Matveič
 Tom. V. Skuka žizni
 Tom. VII. Žena
 Tom. XIII. Tri sestry
- German, Jurij. 1988. *Dorogoj moj čelovek*. Leningrad: Lenizdat.
- Il'f, Il'ja och Petrov, Jevgenij. 1991. *Dvenadcat' stul'ev, Zolotoj telënok*. Riga: AO Trans-izdeveijs.
- Il'ina Elena. 1975. *Četvërtaja vysota*. Moskva: Izdatel'stvo Detskaja literatura.
- Istorija SSSR v anekdotach*. 1992. Redaktör: M. Dubovskij. Smolensk: Smjadyn.
- Kuprin, Aleksandr I. 1970. "Kartina" ur *Sobranie sočinenij v devjati tomach*. Tom. 1. Moskva: Chudožestvennaja literatura.
- Lindgren, Astrid. 1981. *Ronja Rövardotter*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, Astrid. 1993. *Ronja, doč razbojnika*. Moskva: Angstrem.
- Lindgren, Astrid. 2010. *Ronia, the Robber's Daughter*. Oxford: Oxford University Press..

- Puškin, Aleksandr.S. 1965. "Pikovaja dama" ur *Izbrannye proizvedenija*. Tom 2. Moskva: Chudožestvennaja literatura.
- Šolochov, Michail. 1975. *Tichij Don. Roman v četverëch knjigach*. Tom 2. Moskva :Chudožestvennaja literatura.
- Tolstoj, Aleksej. 1978. *Petr Pervyj*. Moskva: Školnaja Biblioteka. Detskaja literatura.
- Tolstoj, Lev. 1965. *Detstvo. Otročestvo*. Moskva: Detskaja literatura.
- Tolstoj, Lev: 1972. *Vojna i mir*. Tom 2. Moskva: Pravda.
- Tolstoj, Lev. 1974. "Kazaki" ur *Povesti i rasskazy 1855-1863*. Tom 1. Moskva: Chudožestvennaja literatura.